

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2015

Martin Rouček

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Martin Rouček

**Unilaterální přístup administrativy
George W. Bushe k mezinárodnímu
vyjednávání o americkém systému
protiraketové obrany**

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Martin Rouček**

Vedoucí práce: **Mgr. Petr Anděl, Ph.D.**

Rok obhajoby: **2015**

Bibliografický záznam

ROUČEK, Martin. *Unilaterální přístup administrativy George W. Bushe k mezinárodnímu vyjednávání o americkém systému protiraketové obrany*. Praha, 2015. 34 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Petr Anděl, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá konceptem amerického unilateralismu. Předmětem výzkumu je přístup Bushovy administrativy k vyjednávání s ostatními aktéry mezinárodních vztahů o americkém záměru vybudovat protiraketové základny ve střední Evropě. Práce je případovou studií, jejímž cílem je potvrdit hypotézu o unilaterálním přístupu k aktérům mezinárodních vztahů, se kterými americký plán na výstavbu protiraketové základny nejvíce souvisel, v tomto případě to jsou evropské státy a velmoci Rusko a Čína. Role evropských států je v práci zohledněna z pohledu jednotlivých zemí, NATO i EU. Bushova administrativa ve vztahu k protiraketovému systému podnikla kroky unilaterálního charakteru, například jednostranné odstoupení od smlouvy ABM, jež byla dohodou uzavřenou mezi USA a SSSR v roce 1972. Byla zároveň jednou z nejdůležitějších dohod o kontrole jaderných zbraní a také zakazovala vývoj protiraketových systémů. Dále byly USA kritizovány za malou ochotu jednat o svém plánu na výstavbu protiraketového systému s evropskými státy nebo s velmocemi Ruskem a Čínou. V neposlední řadě se zdálo, že USA nemají příliš velký zájem jednat o protiraketovém systému na multilaterální úrovni s NATO či EU. Zároveň však bakalářská práce ve své analýze nachází příklady multilaterálních kroků Bushovy administrativy, tudíž její přístup k mezinárodním aktérům nelze hodnotit pouze na základě striktní dichotomie unilateralismu a multilateralismu.

Abstract

The focus of the BA thesis is the concept of American unilateralism. The analysis studies the approach of the Bush administration to negotiations with other parties involved in international relations in the matter of the US plan to build missile defense sites in central Europe. The present thesis is a case study aiming to confirm the hypothesis of the US unilateral approach to the parties in international relations, which played crucial roles in the plan to build the missile defense system, i.e. European countries, Russia and China in this particular case. The roles of the European countries are analyzed from the perspective of individual countries, NATO and the EU. One of the decisions of unilateral character made by the Bush administration in relation to the missile defense system was, for instance, the unilateral withdrawal from the ABM Treaty signed between the USA and the USSR in 1972. Moreover, it was one of the most important treaties on nuclear arms control, banning the development of missile defense systems. The US was further criticized for making little effort to negotiate with European countries and the great powers Russia and China about its plan to construct a missile defense system. Last but not least, the US did not seem to be much interested in negotiating the missile defense system on the multilateral level with NATO and the EU. However, the BA thesis does not omit instances of multilateral steps taken by the Bush administration, therefore its approach to parties concerned in international relations cannot be analyzed strictly in terms of the unilateralism – multilateralism dichotomy.

Klíčová slova

unilateralismus, americká protiraketová obrana, strategické jaderné zbraně, George W. Bush, USA

Keywords

unilateralism, U.S. missile defense, strategic nuclear weapons, George W. Bush, USA

Rozsah práce: 73 970 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. května 2015

Martin Rouček

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu Mgr. Petru Andělovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup a odborné připomínky a rady, které mi poskytl během psaní této bakalářské práce.

Institut mezinárodních studií
Projekt bakalářské práce

Jméno:

Martin Rouček

E-mail:

sportsaman@centrum.cz

Semestr:

LS 2014

Akademický rok:

2014/2015

Název práce:

Unilaterální přístup administrativy George W. Bushe k mezinárodnímu vyjednávání o americkém systému protiraketové obrany

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

LS 2015

Vedoucí bakalářského semináře:

PhDr. Ondřej Matějka, Ph.D.

Vedoucí práce:

Mgr. Petr Anděl, Ph.D.

Zdůvodnění výběru tématu práce:

Ve své malé bakalářské práci jsem psal o postavení a roli USA na mezinárodní scéně. Při výběru tématu pro svoji bakalářskou práci bych chtěl tedy zůstat u mezinárodní politiky USA. USA získaly po konci studené války na mezinárodní scéně dominantní postavení. Tato výsadní mocenská pozice přímo ovlivňovala přístup USA k ostatním mezinárodním aktérům. Administrativa George W. Bushe byla mnohými odborníky opakovaně označována za unilateralistickou, především pak v případě americké zahraniční politiky. Chtěl bych ve své práci zjistit, jestli tomu tak bylo i v případě amerického záměru na vybudování protiraketové základny ve střední Evropě.

Předpokládaný cíl:

Cílem mé bakalářské práce bude potvrdit tezi o unilateralistickém charakteru Bushovy zahraničně-bezpečnostní politiky. Chtěl bych tak učinit na konkrétním případě, jímž bude americký záměr na vybudování protiraketové základny ve střední Evropě, která se měla stát součástí rozsáhlého projektu amerického systému protiraketové obrany. Analýzou různých zdrojů bych chtěl dojít k závěru, zda můžeme v tomto případě přístup Bushovy administrativy k ostatním aktérům mezinárodních vztahů, se kterými americký plán na výstavbu protiraketové základny nejvíce souvisel, označit za unilaterální.

Základní charakteristika tématu:

Bakalářská práce se bude zabývat konceptem amerického unilateralismu v zahraniční politice během administrativy George W. Bushe, protože právě s jeho osobou byl mnohými akademiky tento koncept častokrát skloňován. Americký plán na výstavbu protiraketové základny se nejvíce v tomto případě týkal evropských států a velmocí Ruska a Číny. Role evropských států je v práci zohledněna z pohledu jednotlivých zemí, NATO i EU. V mé práci bude zachyceno také jednání USA na bilaterální úrovni s Českou republikou a Polskem, protože v těchto zemích mělo dojít k výstavbě amerického systému. Dále je nutné se zmínit o jednostranném odstoupení USA od smlouvy ABM, jež byla dohodou mezi Američany a Sověty z roku 1972 a která zakazovala výstavbu protiraketových systémů.

Předpokládaná struktura práce:

Práce bude případovou studií a bude rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a případové. V první části se zaměřím na vysvětlení pojmu unilateralismu v kontrastu s multilateralismem, na možný původ unilaterálních rysů Bushovy administrativy v neokonzervativním konceptu a na pozici protiraketové základny v Bushově zahraničně-bezpečnostní strategii. Druhá část bude rozdělena do sedmi kapitol. V první kapitole se zaměřím na roli protiraketové základny v Bushově zahraničně-bezpečnostní strategii. Ve druhé kapitole se budu zabývat odstoupením USA od smlouvy ABM, čímž si Bushova administrativa připravovala pozici pro realizaci samotného protiraketového systému. Ve třetí, čtvrté a páté kapitole se budu postupně zabývat tím, jak Bushova administrativa přistupovala k jednání o

americkém protiraketovém systému s NATO, EU a jednotlivými evropskými státy. V šesté kapitole bych chtěl zohlednit bilaterální jednání USA s ČR a Polskem. Konečně v poslední, sedmé kapitole, budu prezentovat jakým způsobem souvisel americký systém s velmocemi Ruskem a Čínou. Závěrem shrnu své poznatky a zhodnotím, do jaké míry potvrzují moji výchozí hypotézu.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

1. Lynn F. Rusten, U. S. Withdrawal from the Antiballistic Missile Treaty, Case Study (Center for the Study of Weapons of Mass Destruction) 2, (Washington, D. C.: National Defense University Press, 2010), 10.
2. Petr Suchý, „Americká protiraketová obrana a ruský pocit nejistoty“, Obrana a strategie 7, č. 1, Univerzita obrany (Brno: Ústav strategických studií 2007): 36.
3. Stanley R. Sloan, How and Why did NATO Survive Bush Doctrine?, NATO Defense College Research Division, (Řím, říjen 2008): 3.
4. Michael Cox a Doug Stokes, US Foreign Policy, Oxford University Press, 2008, 481 stran.
5. Laura Neack, The New Foreign Policy U. S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century, Rowman & Littlefield Publisher, Inc., 2003, 242 stran.
6. J. David Singer, The Level-of-Analysis Problem in International Relations, World Politics, Vol. 14, No. 1, The International System: Theoretical Essays (Oct., 1961), 77-92.
7. Steven A. Hildreth a Carl Ek, Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe, CRS Report for Congress, (3. června 2008).
8. Frank C. Schuller and Thomas D. Grant, „Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power“, International Affairs 79, č. 1 (2003): 39, <http://www.jstor.org/stable/3095540>.
9. „Suit by Congressmen regarding Withdrawal from ABM Treaty“, The American Journal of International Law 97, č. 1 (2003): 205-207, <http://www.jstor.org/stable/3087131>.
10. Antonia Chayes, „How American Treaty Behavior Threatens National Security“, International Security 33, č. 1 (2008): 69-70, <http://www.jstor.org/stable/40207101>.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

ÚVOD	2
1. UNILATERISMUS A ZAHRANIČNĚ-BEZPEČNOSTNÍ POLITIKA	
GEORGE W. BUSHE	5
<i>1.1 Dichotomie unilateralismu a multilateralismu</i>	5
<i>1.2 Vliv neokonzervativců na administrativu George W. Bushe</i>	7
<i>1.3 Neokonzervativní koncept zahraničně-bezpečnostní politiky</i>	9
<i>1.4 Unilateralismus a zahraničně-bezpečnostní politiky George W. Bushe</i>	10
2. PŘÍSTUP ADMINISTRATIVY GEORGE W. BUSHE K	
MEZINÁRODNÍMU VYJEDNÁVÁNÍ O PROTIRAKETOVÉ OBRANĚ	13
<i>2.1 Americký systém protiraketové obrany</i>	13
<i>2.2 Jednostranné odstoupení USA od smlouvy ABM</i>	15
2.2.1 <i>Charakteristika smlouvy ABM</i>	15
2.2.2 <i>Vliv smlouvy ABM na stabilitu strategických zbraní</i>	16
2.2.3 <i>Reakce mezinárodního společenství na odstoupení USA od smlouvy ABM</i> ..	17
2.3 <i>Role NATO</i>	19
2.4 <i>Role EU</i>	23
2.5 <i>Role Evropských států</i>	24
2.6 <i>Bilaterální jednání s ČR a Polskem</i>	26
2.6.1 <i>Bilaterální jednání s ČR</i>	28
2.6.2 <i>Bilaterální jednání s Polskem</i>	29
2.7 <i>Role ostatních velmocí: Rusko a Čína</i>	30
ZÁVĚR	33
SUMMARY	35
POUŽITÁ LITERATURA	37

Úvod

Po konci druhé světové války došlo k bipolárnímu rozdělení světa, ve kterém proti sobě stály velmoci USA a SSSR. Především mezi zeměmi, které se nacházely v opozici vůči komunistické ideologii, byl zřejmý záměr společně postupovat při řešení mezinárodních problémů. V tomto období se zrodilo mnoho důležitých mezinárodních organizací jako OSN, NATO či GATT. Na přelomu 80. a 90. let minulého století došlo k rozpadu SSSR a ukončení studené války. Tyto události vedly k zásadní proměně mezinárodních vztahů, pro jejichž vývoj byl charakteristický velký nárůst konferenční a summitové diplomacie s důrazem na lidská práva. Po rozpadu SSSR byly USA považovány za světového hegemonu, kterému se vojenskou či ekonomickou silou nemůže rovnat žádná jiná země. Mnozí akademici se domnívali, že USA po konci studené války využívaly svoje výsadní postavení k jednostrannému prosazování svých zájmů, a označili jejich přístup k ostatním aktérům mezinárodních vztahů za unilaterální.

Po konci studené války byl nejvíce unilateralismus skloňován s administrativou George Walkera Bushe, který se stal americkým prezidentem 20. ledna 2001. Jeho administrativa byla z velké části složena z neokonzervativců, kteří si během 90. let 20. století získali velký vliv v Republikánské straně. Jejich hlavními principy bylo zachování výsadního postavení USA na mezinárodní scéně a využití této pozice k prosazení svých představ o fungování mezinárodního společenství. Neokonzervativci měli velký vliv na povahu Bushovy zahraniční politiky, což bylo ještě umocněno teroristickými útoky z 11. září. Prezident Bush měl od začátku svého působení v prezidentské funkci zájem realizovat americký plán na výstavbu protiraketového systému, k čemuž se neodhodlal jeho předchůdce Bill Clinton. Tento záměr byl vnímán na mezinárodní scéně se značnými rozpaky, především pak evropská fáze tohoto projektu.

Předmětem výzkumu bude tedy přístup Bushovy administrativy k ostatním aktérům mezinárodního společenství, se kterými americký plán na výstavbu protiraketové základny ve střední Evropě nejvíce souvisel. Cílem práce je potvrdit hypotézu o unilaterálním přístupu k vyjednávání s těmito aktéry. Teritoriálně se bude práce vztahovat ke středoevropskému prostoru, jelikož evropská fáze protiraketové

základny měla být realizována v České republice a Polsku. Z časového hlediska se práce váže k období George W. Bushe ve funkci prezidenta USA, tedy k letům 2001 až 2009.

Práce je případovou studií. V první části své práce popíše teoretický koncept unilateralismu a ve druhé části chce analyzovat záměr Bushovy administrativy na vybudování protiraketového systému ve střední Evropě a zjistit, jestli tento konkrétní případ demonstruje teoretický koncept.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a případové. V první části se zaměřím na vysvětlení pojmu unilateralismu v kontrastu s multilateralismem, na původ unilaterálních rysů Bushovy administrativy v neokonzervativním konceptu a na pozici protiraketové základny v Bushově zahraničně-bezpečnostní strategii. Druhá část je členěna do sedmi kapitol. V první kapitole se zaměřím na roli protiraketové základny v Bushově zahraničně-bezpečnostní strategii. Ve druhé kapitole se budu zabývat odstoupením USA od smlouvy ABM, čímž si Bushova administrativa připravovala pozici pro realizaci samotného protiraketového systému. Ve třetí, čtvrté a páté kapitole se budu postupně zabývat tím, jak Bushova administrativa přistupovala k jednání o americkém protiraketovém systému s NATO, EU a jednotlivými evropskými státy. V šesté kapitole bych chtěl zohlednit bilaterální jednání USA s ČR a Polskem. Konečně v poslední, sedmé kapitole, budu prezentovat jakým způsobem souvisel americký systém s velmocemi Ruskem a Čínou. Závěrem shrnu své poznatky a zhodnotím, do jaké míry potvrzují moji výchozí hypotézu.

Výběr tématu byl ovlivněn mými osobními preferencemi, zároveň ho však považuji za významné a aktuální. Středoevropský prostor tvořený malými zeměmi, které povětšinou nedisponují velkou vojenskou silou, je tradičním místem střetávání mocenských zájmů. Tak tomu bylo i v případě amerického protiraketového systému. Z pozice občana České republiky mne tedy velmi zajímala konfrontace unilaterálního přístupu Bushovy administrativy, se snahou multilaterálních organizací typu NATO či EU rozhodovat na základě společného konsensu.

Bakalářská práce vychází z primárních i sekundárních zdrojů. Co se týká primárních zdrojů, jedná se o informace pocházející z dokumentů Centra pro studium

a výzkum zbraní hromadného ničení, Severoatlantické aliance NATO a think-tanku kongresu USA. Dokumenty z Centra pro studium a výzkum zbraní hromadného ničení, byly stěžejní pro analýzu možných dopadů na ostatní mezinárodní aktéry v případě odstoupení USA od smlouvy ABM. Deklarace NATO a dokumenty vydané think-tankem kongresu USA byly zdrojem informací o postoji USA k NATO, EU, Rusku a Číně, v záměru vybudovat americký systém protiraketové obrany ve střední Evropě.

Ze sekundárních zdrojů považuji za klíčovou pasáž autorů Frank C. Schuller a Thomas D. Grant, “Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power” z *International Affairs* 79, č. 1 (2003). Tento příspěvek z akademického periodika pro mne byl přínosný z hlediska informací o pojetí dichotomie unilateralismu a multilateralismu po konci studené války, tudíž i porozumění přístupu Bushovy administrativy k vyjednávání s ostatními aktéry mezinárodních vztahů. Dále byl pro mojí práci důležitý článek (Architekti Bushovy doktríny Vliv neokonzervativců na vytváření zahraničněpolitické strategie George W. Bushe, 2009) o neokonzervatismu, který detailně popisuje formování myšlenek celého hnutí od 60. let minulého století, až do zisku významného vlivu v Bushově administrativě po jeho nástupu do prezidentské funkce v roce 2001. Pohled na debatu, která byla vedena na mezinárodní scéně o rozmístění amerického systému protiraketové obrany, je zachycena v eseji (*The Missile Defense Debate*, 2001) od autora Johna Newhouse a v článku Jamese L. Lindsaye a Michaela E. O’Hanlona (*Defending America: A Plan for a limited National Missile Defense*, 2001). Jaký význam pro transatlantickou spolupráci měl americký protiraketový systém, popisuje článek Jamese P. Ruibna (*Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship* 2008). Ruský a čínský postoj vůči plánované výstavbě amerického systému je zachycen v příspěvku Wadea L. Huntleyho (*Missile Defense: More May Be Better – for China*) z *The Nonproliferation Review*, odborného časopisu zabývající se příčinami, důsledky a kontrolou šíření jaderných zbraní.

1. Unilateralismus a zahraničně-bezpečnostní politika George W. Bushe

1.1 Dichotomie unilateralismu a multilateralismu

Během 21. století se některé státy snažily bezohledně prosadit své hegemonistické zájmy podle hesla „každý stát za sebe.“ Výsledek tohoto snažení, podpořený velkým pokrokem v oblasti technologií, byly devastující válečné konflikty. Tyto konflikty umocnily snahu jednotlivých států jednat na základě multilaterálních principů. Na jednotlivé státy se začalo nahlížet podle jejich ochoty spolupracovat multilaterálním způsobem. Ty, co jednaly multilaterálně, byly označovány jako pokrokové, naopak ty, co jednaly unilaterálně, byly vnímány jako upadající a zpátečnické. Již naprosto protikladný význam slov „unilaterální“ a „multilaterální“ odkazuje na vzdálenost přístupů, které symbolizují zahraniční politiku. Multilaterální a unilaterální dichotomie byla definována v mezinárodním prostředí mezistátních konfliktů a byla přijímána za účelem sjednotit svět, jenž byl rozdělen kapitalistickou a komunistickou ideologií. Po rozpadu Sovětského svazu se zdálo, že tento pojem začíná ztrácet svůj hlavní význam.¹

Na konci 20. a na začátku 21. století bylo stále více zřejmé dominantní velmocenské postavení USA. Ruská federace, ekonomicky rychle se rozvíjející Čína a rozšířená EU měly ambice být protiváhou vůči americkému výsadnímu postavení. Američtí státníci se k nim však chovali spíše jako k podřízeným než k rovnocenným partnerům. Tento americký postoj vedl některé pozorovatele k názoru, že USA otevřeně přijaly politiku unilateralismu. Výsledkem takovéto politiky bývá přiblížení se k izolacionismu, což vede k osamocení na mezinárodní scéně, přehlížení spojenců, nereflexování jejich zájmů a kritiky, samostatnému jednání podle svých potřeb

¹ Frank C. Schuller a Thomas D. Grant, „Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power“, *International Affairs* 79, č. 1 (2003): 37-51, <http://www.jstor.org/stable/3095540>, (staženo 4. listopadu 2014).

a zájmů.² Sama realita zahraniční politiky může vést jednotlivé státy v některých případech k zaujetí unilaterálního postoje. Tato situace je však odlišná od konstantního a tvrdohlavého prosazování unilaterální politiky, která se pak jeví spíše jako nereálný a naivní idealismus. Platí to obzvláště v postbipolárním, globalizovaném a vzájemně propojeném světovém uspořádání. Jakákoliv země, která by se ocitla v natolik dominantním postavení, v jakém se nacházejí USA, by se navzdory obecnému zájmu na multilaterálním způsobu řešení mezinárodních problémů nevyhnutelně uchýlila v některých situacích k unilaterálnímu chování. Výjimečné postavení USA na mezinárodním poli s sebou někdy nese povinnost jednat jednostranně. Je tomu tak například v situacích, kdy ostatní národy necítí odpovědnost za nastalé události nebo nemají dostatečné možnosti nějakým způsobem zasáhnout a cokoliv ovlivnit. Na druhou stranu i supervelmocenský stát potřebuje pomoc ostatních zemí, které by mu pomohly posílit jeho slabé stránky. Žádná země bez ohledu na svou moc a bohatství není schopná dostát ve všech specifických oblastech mezinárodní politiky svým závazkům a zároveň čelit všem nepředvídatelným událostem.³

Role USA na mezinárodní scéně si žádá vyváženost v používání multilaterálního či unilaterálního přístupu ve způsobu rozhodování. V tomto směru můžeme pozici USA v hierarchii soukromých firem srovnat s postem výkonného ředitele v nadnárodní společnosti. V některých případech musí výkonný ředitel učinit rozhodnutí sám – unilaterálně, bez širší spolupráce s dozorčí radou či představenstvem, zákazníky, dodavateli, zaměstnanci nebo akcionáři. Jakým způsobem je přijímáno rozhodování výkonného ředitele, záleží na celkovém dojmu z povahy jeho firemní politiky.⁴ Namísto striktního dodržování principů unilateralismu či multilateralismu se snaží výkonný ředitel zvolit taktiku, jež bude vycházet z dané situace, logiky či naléhavosti případu a vhodných prostředků k dodržování určité taktiky. Moc je používána více za účelem motivovat, nežli trestat, sjednotit, nežli rozdělit a přesvědčit, nežli donutit. Stejně jako výkonný ředitel

² Schuller; Grant, „Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power”, 39.

³ Michael Dune, „US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony”, *International Affairs* 76, č. 1: (2000): 25-40, <http://www.jstor.org/stable/2626194>, (staženo 12. února 2015).

⁴ Schuller; Grant, „Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power”, 41.

nadnárodní společnosti i vrcholný politický představitel musí umět rozvinout svůj úsudek či intuici a správně načasovat použití moci nad svými spojenci tak, aby dosáhl stanovených cílů, aniž by si je zneprátnil.⁵ Neexistuje žádný soubor pravidel, který by určoval, kdy by měla politika upřednostňovat unilateralismus nebo naopak multilateralismus. Toto rozhodnutí závisí na obratnosti, dovednostech a politické intuici nejvyšších politických představitelů.⁶

Vnímání dichotomie mezi unilateralismem a multilateralismem je stále užitečné pro rozlišení odlišných projevů státní moci na mezinárodní scéně. K rozmístění určitých zdrojů nebo změnám v diplomacii může docházet za většího nebo menšího počtu spojenců, tyto kroky tak mohou být vnímány jako více či méně unilaterální. Není však možné vnímat pozici USA na mezinárodní scéně pouze na základě této dichotomie. Za tímto účelem je potřeba komplexnějšího a širšího pohledu. Vyvážený poměr mezi hledáním všeobecného konsensu a snahy dosáhnout jednostranného úspěchu nabízí alternativu k zastaralému modelu ryze multilaterálního nebo unilaterálního obrazu věci.⁷

Pojem unilateralismus předpokládá určitý multilateralistický standard a můžeme ho vnímat i jako odklon od stávajících pravidel chování na mezinárodní scéně. Kvalitativní definice unilateralismu nám říká, že se jedná o akci jednoho státu. Z hlediska kvalitativní definice vyplývá, že ostatní státy mají pouze pasivní podíl na akci hegemonu.⁸

1.2 Vliv neokonzervativců na administrativu George W. Bushe

První generace neokonzervativců je spojená s obdobím mezi roky 1960 a 1990. V 70. letech se hnutí neokonzervativců pokusilo neúspěšně prosadit v Demokratické straně. Tento neúspěch znamenal příklon k republikánům a působení v administrativě Ronalda Reagana. Konec jeho funkčního období znamenal i výrazné

⁵ Schuller; Grant, „Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power”, 42.

⁶ Ibid., 45.

⁷ Ibid., 51.

⁸ Robert Kagan, „America's Crisis of Legitimacy“, *Foreign Affairs* 83, č.2 (březen/duben 2004): 65-87. http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Kagan_America%27s%20Crisis.pdf, (staženo 10. března 2015).

oslabení vlivu neokonzervativců na americkou zahraniční politiku.⁹ Nástupce Ronalda Reagana, George H. W. Bush, zastával spíše realistickou, pragmatickou a převážně stabilizační politiku.¹⁰ Realismus Bushe st. následovala i první generace neokonzervativců v čele s Irvinem Kristolem, Normanem Podhoretzem či Nathanem Glazerem, jež nedokázali ve světě občanských válek a etnických konfliktů devadesátých let prosadit svou představu o mezinárodních vztazích a roli USA v nich.¹¹ Vůdčími osobnostmi neokonzervativců se tak pomalu stávali Robert Kegan, William Kristol, Joshua Muravchik či Richard Perle – tzv. noví neokonzervativci. Ti se však stavěli stále negativněji k politice realismu Bushe st. a někteří z nich dokonce začali podporovat demokratického kandidáta Billa Clintona.¹² Ten však po svém nástupu do prezidentské funkce preferoval nefunkční multilaterální řešení (Bosna, Somálsko) a jeho zahraniční politika tak byla dalším zklamáním pro neokonzervativce.¹³

Druhá generace neokonzervativců se tak v polovině devadesátých let vymezila vůči té první, proti realismu Bushe st. a liberálnímu multilateralismu nekoncepční zahraniční politiky Billa Clintona.¹⁴ Ocitla se prakticky v izolaci. Neokonzervativci se tak přesunuli do opozice. Sestavovali vlastní koncepty zahraniční politiky a čekali na příznivější dobu. Začali taky aktivně vytvářet širokou síť sestavenou z vlivných skupin a jednotlivců, podpořenou zázemím think-tanků a financovanou bohatými konzervativními nadacemi.¹⁵ K širšímu úspěchu na americké politické scéně výrazně přispěl Projekt pro nové americké století (PNAC), který v roce 1997 založily hlavní postavy druhé neokonzervativní generace – W. Kristol a R. Kagan. Tato organizace sjednotila prominentní intelektuály a bývalé úředníky se silnými vazbami na politiky zastávající posty v sektoru národní obrany či na prominenty mediálního a zbrojního průmyslu. K signatářům této organizace patřila řada bývalých členů administrativy prezidentů Reagana a Bushe st., odborníci na mezinárodní vztahy a bezpečnostní

⁹ Halper Stefan a Jonathan Clarke, „*America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*”, Cambridge University Press, 2005.

¹⁰ Stefan; Clarke, „*America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*”, 74-76.

¹¹ Ibid., 91.

¹² Joshua Muravchik, „Lament of a Clinton Supporter”, *Commentary* 96, č.2 (1993): 15–22, <https://www.commentarymagazine.com/article/lament-of-a-clinton-supporter/>, (staženo 6. února 2015).

¹³ Robert Kagan, „*Labyrint síly a ráj slabosti*”, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, 89-90.

¹⁴ Fraser Cameron, „*US Foreign Policy after the Cold War*”, New York: Routledge, 2003, 23-24.

¹⁵ Peter Kolesár, „*Republikánská strana v Spojených štátech amerických v 90. Rokoch*”, Bakalářská práce, Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2003, 36.

politiku, významní republikánští politici, intelektuálové nebo bývalý ředitel CIA. Síť spřádaná neokonzervativci začala získávat silný institucionální charakter.¹⁶

Neokonzervativce můžeme během devadesátých let vnímat jako velice rozvětvené a pestré hnutí, které si postupně získalo silné postavení v Republikánské straně USA, v jí blízkých institucích a v některých médiích. V roce 2001 se stal prezidentem USA republikánský kandidát George W. Bush. Neokonzervativci měli na působení jeho administrativy značný vliv, který byl ještě umocněn bezpečnostními opatřeními po 11. září. Neokonzervativní hnutí nemůžeme považovat za ucelené hnutí s jednotným konceptem, avšak druhá generace během devadesátých let sepsala několik dokumentů, které můžeme považovat za stěžejní.¹⁷

1.3 Neokonzervativní koncept zahraničně-bezpečnostní politiky

Během opozičního působení neokonzervativců vznikaly velmi důležité dokumenty o jejich představách o roli USA na mezinárodní scéně, o cílech americké zahraniční politiky, o největších hrozbách pro bezpečnost USA a o prostředcích, které mají dopomoci dosáhnout vytyčené cíle. Neokonzervativci byli v první řadě přesvědčeni o nutnosti hegemonie USA v globálním uspořádání, aby neztratily své výsostné postavení. Poslední snahou formulovat oficiální politiku v devadesátých letech a zároveň předzvěstí opozičních konceptů se stal návrh Směrnice pro plánování obrany. Tento návrh byl připravován pod vedením Paula Wolfowitz, náměstka tehdejšího ministra obrany Richarda Cheneyho, jenž později zastával post viceprezidenta ve vládě George W. Bushe. Tento dokument obsahoval obecnou koncepci vojenské strategie USA na několik budoucích let. Byly v ní zahrnuty body jako prevence vzniku nové konkurenční supervelmoci nebo regionálních mocností, ochrana a šíření amerických hodnot nebo příprava na nutnost unilaterálních akcí. Tou největší hrozbou byla tedy ztráta výsadního postavení.¹⁸ Mezi další hrozby patřilo šíření zbraní hromadného ničení, terorismus a tzv. rogue states – darebné státy.

¹⁶Irving Kristol, „*Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*“, Chicago: Elephant Paperbacks, 1999, 33.

¹⁷ Francis Fukuyama, „*America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*“, New Haven: Yale University Press, 2006, 74.

¹⁸ Robert Kagan a William Kristol, „*Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy*“, San Francisco: Encounter Books, 2000, 43-46.

V časopise *Foreign Affairs* uveřejnil Kagan s Kristolem v roce 1996 článek „Vstříc neoreaganovské zahraniční politice“, v němž varovali před upozaděním zahraniční politiky a obhajovali hegemonní postavení USA. Neokonzervativci se často obraceli k principu prevence a přiznávali USA právo jednat unilaterálně, protože od první generace nedůvěřovali multilaterálním postupům, mezinárodním dohodám a především pak OSN.¹⁹

Každá administrativa se chce určitým způsobem vymezit vůči té předchozí a stejně tak tomu bylo v případě republikánského kabinetu George W. Bushe. Základním motivem Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických z roku 2002 byla snaha o udržení pozice jediné supervelmoci. Bush se shodl s neokonzervativci na nutnosti zachovat vedoucí postavení USA v mezinárodních vztazích a využít je k prosazení svých představ o vhodném fungování mezinárodní politiky. V roce 2002 byla tomuto strategickému záměru podřízena celá Národní bezpečnostní strategie. Bush se tedy shodl s neokonzervativci na primárním úkolu zahraniční politiky USA, který spočíval ve využití unipolárního okamžiku po rozpadu SSSR. Zdůraznil se tak rozdíl proti Billu Clintovi, jehož administrativa nebyla takto motivována a zastávala spíše multilaterální přístup k mezinárodní politice.²⁰

1.4 Unilateralismus a zahraničně-bezpečnostní politika George W. Bushe

Bushova zahraniční politika byla v některých směrech revoluční. Po teroristických útocích z 11. září definoval její hlavní principy: „USA se nacházejí ve válce s terorismem a musejí být připravené jednat y americká moc je základním prvkem světového uspořádání a šíření demokracie a svobody, je klíčem k prosazování míru ve světě”.²¹ Na začátku svého druhého volebního období Bush znovu zopakoval tyto principy. Rétorika jeho revoluční zahraniční politiky zůstávala stejná, samotná

¹⁹ Kagan; Kristol, „Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy”, 47-50.

²⁰ Petra Kuchyňová, „Administrativa Billa Clintona” In Petr Suchý, *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*, Brno: Masarykova univerzita - Mezinárodní politologický ústav, 2001, 33-87.

²¹ „DOKUMENT: Strategie národní bezpečnosti USA,” *Britské listy*, (21. 2. 2003), <http://www.blisty.cz/art/12986.html>, (staženo 16. února 2015).

revolučnost však ztrácela na své intezitě. Unilaterální styl Bushovy zahraniční politiky vedl k šíření nepřátelství vůči jeho administrativě a mnohdy proti samotným USA.

Podle „Pew Global Attitudes”, výzkumného projektu mapujícího veřejné mínění, mezi roky 2002 až 2005 poklesl počet lidí s kladným vztahem k USA ze 72% na 59% v Kanadě, ze 63% na 43% ve Francii, ze 61% na 41% v Německu, ze 61% na 38% v Indonésii, z 25% na 21% v Jordánsku, ze 79% na 62% v Polsku, ze 61% na 52% v Rusku, ze 30% na 23% v Turecku a ze 75% na 55% ve Velké Británii. Bush neztrácel podporu pouze v zahraničí, ale i v řadách domácího obyvatelstva. Na začátku druhého volebního období tak Bushova administrativa viditelně začala upouštět od slepého prosazování unilaterálního přístupu. Začala se více soustřeďovat na zahraniční diplomacii a více reflektovat potřeby svých partnerů a spojenců. I když byl Bush tlačěn realitou k navázání užší spolupráce se svými spojenci a opuštěním od agresivní politiky z prvního prezidentského období, někteří členové jeho administrativy byli stále přesvědčeni, že přetrvávající teroristická hrozba si přímo vyžaduje, aby USA operovaly pod jinými mezinárodními zákony než ostatní.²²

Prezident Bush se po svém nástupu do prezidentské funkce ocitl uprostřed ideologického boje mezi státním tajemníkem Colinem Powellem a jeho skupinou umírněných multilateralistů, unilateralisty Donaldem Rumsfeldem a Dickem Cheneyem a třetí skupinou vlivných neokonzervativců vedenou Wolfowitzem. Zdálo se, jako by se Bush nemohl rozhodnout, která z těchto skupin mu je svojí ideologií nejbližší. Často tak praktikoval velmi nejasnou politiku, jež obsahovala něco ze všech tří ideologických skupin z jeho blízkého okolí. Výsledkem byla ideologická paralýza, jež byla následována i tou politickou. Toto Bushovo váhání se také promítlo na obrazu jeho zahraniční politiky.²³ Důležité je uvést, že Bush v minulosti zastával manažerský post v soukromém sektoru a byl to první prezident s titulem MBA. Politická rozhodnutí prováděl na základě spolupráce se svým úzkým týmem,

²² Philip H. Gordon, „The End of the Bush Revolution”, *Foreign Affairs*, (červenec/srpen 2006), <https://www.foreignaffairs.com/articles/2006-07-01/end-bush-revolution>, (staženo 20. března 2015).

²³ Michael Hirsh, „Bush and the World”, *Foreign Affairs*, (září/říjen 2002), <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2002-09-01/bush-and-world>, (staženo 18. března 2015).

který se skládal především z bývalých členů administrativy jeho otce George H. W. Bushe a vlivných osobností neokonzervativního hnutí či republikánů.²⁴

²⁴ Schulle.; Grant, „Executive Diplomacy“, 41.

2. Přístup administrativy George W. Bushe k mezinárodnímu vyjednání o protiraketové obraně

2.1 Americký systém protiraketové obrany

Počátky vývoje systému protiraketové obrany sahají do počátku osmdesátých let, kdy zastával post amerického prezidenta Ronald Reagan, který přišel s tzv. Strategickou obrannou iniciativou. Iniciativa měla ochránit USA před útokem strategických jaderných zbraní, především pak balistických raket. Její realizace však nebyla kvůli velkému počtu sovětských střel v tehdejší době reálná. Během působení amerického prezidenta Billa Clintona byl v roce 1999 přijat zákon o Národní protiraketové obraně, jež hovoří o rozmístění protiraketového systému na ochranu před útokem balistickými střelami. K rozmístění tohoto systému nakonec Clinton nepřistoupil a přenechal rozhodnutí nástupnické administrativě. Již delší dobu před zvolením do prezidentské funkce se George W. Bush a jeho nejužší okruh spolupracovníků shodovali v základních principech, na kterých by v případě volebního vítězství chtěli vystavět svoji politickou agendu.²⁵ Jedním z těchto principů byla protiraketová obrana. Ta se měla stát jednou z hlavních složek národní bezpečnostní politiky i navzdory tomu, že většina světa považovala tento záměr za neadekvátní a necitlivý vůči potenciálním hrozbám pro mezinárodní bezpečnost. Bushův přístup k americkému plánu se výrazně odlišoval od jeho předchůdce. Rozmístění systému nebylo podmíněno akutním nebezpečím, americký plán tedy počítal s co nerychlejším rozmístěním jednotlivých částí protiraketového systému ještě před jeho plnou funkčností. Realizace protiraketové obrany byla rozvržena do dvouletých „bloků“. Prvním obdobím byly roky 2004 – 2005, druhým obdobím roky 2006 – 2007, přičemž v každém bloku mělo dojít k rozšíření funkcí systému rozmístěného v předchozím období.²⁶

V počáteční fázi začalo Ministerstvo obrany USA v roce 2004 rozmisťovat v Kalifornii a na Aljašce první části protiraketového systému. Od roku 2002 probíhala předběžná jednání a expertní konzultace mezi Bushovou administrativou a vládami

²⁵ John Newhouse, „The Missile Defense Debate”, *Foreign Affairs*, (červenec/srpen 2001), <https://www.foreignaffairs.com/articles/space/2001-07-01/missile-defense-debate>, (staženo 13. března 2015).

²⁶ Newhouse, „The Missile Defense Debate”.

České republiky a Polska. Americký systém protiraketové obrany ve střední Evropě měl být součástí rozsáhlého amerického protiraketového systému proti raketám středního a dlouhého doletu tak, aby byl systém schopný ochránit USA a jejich spojence.²⁷ Protiraketová základna v Evropě měla být realizována výstavbou radaru v České republice a rozmístěním raket Patriot na území sousedního Polska.²⁸ Protiraketový systém by v případě blížící se raketové hlavice tento pohyb nejdříve zaznamenal na radarovém zařízení a následně by vypustil stíhací rakety, které by rychlostí 20 000 mil za hodinu zasáhly a zničily nepřátelské hlavice.²⁹

Bushova administrativa uváděla jako hlavní důvod pro výstavbu raketové základny přetrvávající hrozbu vojenského útoku proti USA a jejím spojencům ze strany Iránu a Severní Koreji. Severní Korea oznámila již dříve testování jaderných zařízení a měla ve svém vlastnictví systém balistických raket. Americká vláda také tvrdila, že Irán vlastní program na vyvinutí nukleárních zbraní. V listopadu 2007 oznámily americké zpravodajské služby, že Teherán na konci roku 2003 zastavil program na vyvinutí nukleárních zbraní, avšak i nadále zůstává otevřený této možnosti. Iránský nukleární program podle zpravodajských služeb zahrnoval též jaderné hlavice, které byly vhodné pro jejich balistické rakety.³⁰ Bushova administrativa považovala obě země za nepředvídatelné a nebezpečné pro americkou bezpečnost. Napříč mezinárodním politickým spektrem se jako protiváha vůči postoji americké vlády objevovaly názory, že důkazy o iránském jaderném programu jsou nepřesvědčivé a jejich systém balistických raket není schopný reálně ohrozit USA ani jejich spojence.³¹

²⁷ Steven A. Hildreth a Carl Ek, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe”, *CRS Report for Congress*, (3. června 2008), <https://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34051.pdf>, (staženo 3. ledna 2015).

²⁸ Hildreth; Ek, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe”, 2.

²⁹ Michael Cox a Doug Stokes, „*US Foreign Policy*”, Oxford University Press, 2008, 139.

³⁰ David E. Sanger a Steven Lee Myers, „*Details in Military Notes Led to Shift on Iran*”, U.S. Says, *New York Times*, (6. prosince 2007), http://www.nytimes.com/2007/12/06/world/middleeast/06intel.html?pagewanted=all&_r=0, (staženo 5. března 2015).

³¹ U. S.: Iran Still Poses Missile Threat, *Associated Press*, (6. prosince 2007)

http://archives.lincolndailynews.com/2007/Dec/06/News/other120607_L.htm, (staženo 4. března).

2.2 Jednostranné odstoupení USA od Smlouvy ABM

2.2.1 Charakteristika smlouvy ABM

Smlouva ABM byla podepsána v roce 1972 mezi USA a SSSR a byla jednou z nejdůležitějších dohod o kontrole jaderných zbraní, které bylo dosaženo během studené války. Smlouva zakazovala vývoj protiraketových systémů a byla založena na předpokladu, že pokud se USA i SSSR nebudou schopny efektivně bránit, ani jedna ze zemí nebude iniciovat nukleární útok.³² Smlouva ABM byla výsledkem důkladných jednání mezi USA a tehdejší SSSR a měla sloužit jako garance pro předejití vzniku výrazné nerovnováhy v jaderném potenciálu obou zemí. USA i Rusko se tak společně zavázaly nerozmisťovat protiraketové systémy k obraně své země a nebudovat základny pro tento typ obrany. Smlouva povolovala pouze výstavbu jedné, později dvou pozemních protiraketových základen. Článek 5 této smlouvy však zakazoval vývoj, testování či rozmisťování protiraketových systémů na moři, ve vzduchu i ve vesmíru.³³

Americký plán na výstavbu protiraketové základny byl evidentně v rozporu se smlouvou ABM. Nejhlasitěji na mezinárodní scéně protestovaly proti americkému záměru na odstoupení od smlouvy nejen velmoci Rusko a Čína, ale i mnoho evropských zemí. Naopak někteří američtí politici, především z řad neokonzervativců, již delší dobu podporovali americký záměr na odstoupení od smlouvy, aby USA mohly přistoupit k samotné výstavbě protiraketových základen. Bushova administrativa prohlásila ještě před teroristickými útoky z 11. září, že bude nucena přezkoumat množství mezinárodních smluv a ujednání, které se nemusejí shodovat s pohledem USA na tehdejší mezinárodní situaci. Záměr odstoupit od smlouvy ABM byl jedním z mnoha příkladů omezeného respektu USA k mezinárodním smlouvám a ujednáním.³⁴ Bushova administrativa považovala smlouvu ABM za pouhý relikv studené války a její představitelé se domnívali, že po rozpadu Sovětského svazu již nebylo nutné na základě této smlouvy dodržovat omezení spjatá s celostátní obranou

³² „Suit by Congressmen regarding Withdrawal from ABM Treaty”, *The American Journal of International Law* 97, č. 1 (2003): 205-207, <http://www.jstor.org/stable/3087131>, (staženo 6. února 2015).

³³ Antonia Chayes, „How American Treaty Behavior Threatens National Security”, *International Security* 33, č. 1 (2008): 45-81, <http://www.jstor.org/stable/40207101>, (staženo 16. února 2015).

³⁴ Laura Neack, „*The New Foreign Policy U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century*”, Rowman & Littlefield Publisher, Inc., 2003, 147-148.

strategií. Dále také argumentovali tím, že smlouva je do jisté míry limitující pro vývoj moderních technologií, které USA nutně potřebují k obraně před novými hrozbami raketového útoku ze strany nepředvídatelných režimů.³⁵

2.2.2 Vliv smlouvy ABM na stabilitu strategických zbraní

Odpůrci protiraketové obrany navrhovali v otázce národně-bezpečnostní politiky mnohem citlivější postup. Podporovali především politická opatření, jež by přispěla ke stabilnějšímu globálnímu prostředí. Tento postup by se skládal z mnoha kroků, jako dohoda o kontrole zbrojení, preventivní diplomacie, nová ustanovení v mezinárodním právu (včetně omezení na využití vesmírného prostoru pro vojenské účely), výměna dat a větší transparentnost.³⁶

Bushova administrativa se po oznámení záměru na odstoupení od smlouvy ABM zavázala projednat celou záležitost s dalšími státy. Následně však Bush prohlásil v dubnu 2001: „Odstoupíme od smlouvy ABM dle našeho plánu, a to ve chvíli, která bude vhodná pro Ameriku.”³⁷ Zdálo se, že Washington chce spíše vnutit evropským vládám a Rusku zcela novou strategii bez větší snahy o její kolektivní projednání. Většina Evropanů i Rusů doufala, že smlouva zůstane zachována jako garance nezahájení zbrojení, ke kterému došlo během studené války. Evropští politici vnímali smlouvu ABM jako klíčový prvek pro zachování strategické stability. Snažili se vytvářet tlak na Washington, aby neodstoupil od smlouvy, ale pouze ji vhodně doplnil o možnost rozmístění systému, jakým byl projekt americké protiraketové základny v Evropě. Takový postup by legitimizoval americký záměr na výstavbu protiraketové základny, ale současně by zachoval racionální přístup problematice globálního odzbrojování. Diskuze o americkém projektu protiraketové obrany, byla tedy úzce spjata s problematikou odzbrojování a kontroly jaderných zbraní.³⁸

³⁵ Antonia Chayes, „How American Treaty Behavior Threatens National Security”, 45-81.

³⁶ Newhouse, „The Missile Defense Debate”.

³⁷ Charles A. Kupchan, „The Rise of Europe, America’s Changing Internationalism, and the End of U.S. Primacy”, *Political Science Quarterly* 118, č. 2 (2003): 205-231, <http://www.jstor.org/stable/30035739>, (staženo 23. ledna 2015).

³⁸ Newhouse, „The Missile Defense Debate”.

Ruské vnímání celé situace mělo výrazný vliv na postoj evropských zemí, zejména pak Francie a Německa. Ruští představitelé prohlásili, že realizace výstavby americké protiraketové základny by mohla vést k odstoupení Moskvy od smlouvy START II, která limituje počet strategických vojenských hlavic Ameriky a Ruska. Dále také ruská vláda uvedla, že další vývoj plánovaného odzbrojování v rámci připravované Smlouvy START III přímo závisí na neporušení smlouvy ABM. Existovaly také obavy, že odstoupení USA od smlouvy ABM by mohlo zapříčinit odstoupení Ruska od Smlouvy INF o likvidaci amerických a ruských raket středního a krátkého doletu, tj. od 500 do 5500 km. Tato smlouva zakazovala pozemní základny s raketami středního a krátkého doletu, které byly vyvíjeny během studené války se záměrem umožnit Rusku zasáhnout evropská města ze své půdy. EU i Rusko se tedy shodovaly na společném záměru na neporušení smlouvy ABM v zájmu udržení bezpečnostní stability.³⁹

Bushova administrativa se domnívala, že proces snižování počtu nukleárních zbraní mezi USA a Ruskem by nemusel nadále probíhat formou bilaterálních smluv, ale pouze paralelním jednostranným odzbrojováním obou států. Ve světle teroristických útoků z 11. září byl však zároveň prezident Bush stále pevněji přesvědčen o nutnosti dosažení nějaké společné dohody s Ruskem, trval však na záměru odstoupit od smlouvy ABM. Prezident Bush 13. prosince 2001 oficiálně oznámil odstoupení USA od smlouvy ABM. Tento krok byl realizován v řádné šestiměsíční výpovědní lhůtě. Bush informoval svého ruského a čínského protějška o záměru USA odstoupit od smlouvy v soukromém telefonickém rozhovoru.⁴⁰

2.2.3 Reakce mezinárodního společenství na odstoupení USA od smlouvy ABM

Rozhodnutí USA bylo přijímáno na mezinárodní scéně s velkými rozpaky. Ruský prezident v televizním vysílání označil krok USA za chybný, zároveň však podotkl, že rozhodnutí USA nepředstavuje žádné nebezpečí pro národní bezpečnost

³⁹ Wyn Q. Bowen, „Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship”, 485-507. <http://www.jstor.org/stable/i355710>, (staženo 27. ledna 2015).

⁴⁰ Lynn F. Rusten, „U.S. Withdrawal from the Antiballistic Missile Treaty”, Center for the Study of Weapons of Mass Destruction 2, (Washington, D.C.: National Defense University Press, 2010): 1-17, http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/casestudies/CSWMD_CaseStudy-2.pdf, (staženo 12. prosince).

Ruské federace.⁴¹ Rusko reagovalo na americké rozhodnutí definitivním ukončením jednání o podobě smlouvy START III a také odstoupením od smlouvy START II, která mezi oběma zeměmi platila od roku 2000. Navzdory komplikované situaci mezi oběma zeměmi přetrvával společný záměr dosáhnout alespoň dílčí dohody o budoucím průběhu kontroly jaderných zbraní. Rozhodnutí prezidenta Bushe o dalším postupu vůči Rusku v problematice odzbrojování zaznamenal ve své knize tehdejší velvyslanec USA pro OSN John R. Bolton: „Věřím, že bychom měli zanechat nějaký odkaz, který přetrvá po konci našeho funkčního období. Strategické partnerství s Ruskem pro nás bude následujících deset let důležité. Jsem tedy ochoten v zájmu posílení vztahů tomu chlápku (Putinovi) předhodit nějaké kosti.”⁴² Prezident Bush tedy ustoupil ze svého negativního postoje k pokračování snižování počtů jaderných hlavic formou bilaterálních závazků a Rusko souhlasilo s podpisem méně ambiciózní, ve srovnání se smlouvou START III, smlouvou SORT.⁴³

USA měly výhrady k procesům kontroly zbrojení a Rusko na druhé straně nesouhlasilo s jednostranným odstoupením USA od smlouvy ABM. Navzdory této napjaté atmosféře mezi oběma zeměmi došlo v roce 2002 k podpisu tzv. Moskevské smlouvy (SORT). Tato smlouva je oproti předchozím smlouvám START I a START II tvořena velmi stručným textem, který hovoří pouze o celkových početních limitech zbraní, jichž by země měly dosáhnout do roku 2012. Kromě oboustranného závazku ke snižování počtu jaderných zbraní dokazuje smlouva SORT dva důležité momenty. Odstoupení USA od smlouvy ABM nezpříčinilo konec jednání o odzbrojování a kontrole zbrojení a USA přistoupením na tuto smlouvu jasně deklarovaly svůj zájem udržovat s Ruskem v oblasti strategických zbraní paritu, i když ne striktně nominální.⁴⁴

Bushova administrativa se snažila Rusku dokázat, že narušení strategické rovnováhy není v jejich zájmu i přes trvání na záměru vybudovat systém

⁴¹ Rusten, „U.S. Withdrawal from the Antiballistic Missile Treaty”, 11-12.

⁴² Richard Gowan, „Surrender Is Not an Option: Defending America at the United Nations and Abroad by John Bolton”, *International Journal* 63, č.2 (2008), <http://www.jstor.org/stable/40204380>, (staženo 13. 3. 2015).

⁴³ *Ibid.*, 12.

⁴⁴ Petr Suchý, „Americká protiraketová obrana a ruský pocit nejistoty”, *Obrana a strategie* 7, č.1 (Brno: Ústav strategických studií 2007): 36, <http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2007/clanky/americka-protiraketova-obrana-a-rusky-pocit-nejistoty.html#.VUszD9Ptmko>, (staženo 3. února 2015).

protiraketové obrany. Dále je také vhodné poznamenat, že po ruském vypovězení smlouvy START II necítily USA potřebu jednat recipročně. Nadále tak trvaly na svém rozhodnutí pokračovat v odzbrojování v souladu s ní.⁴⁵ Někteří odborníci, jako například ruský specialista na jaderné zbraně Pavel Podvig, nepovažovali stejně jako USA za efektivní, aby obě země pokračovaly v uzavírání bilaterálních smluv o odzbrojování. Byli přesvědčeni o nutnosti změnit podstatu procesu odzbrojování mezi USA a Ruskem, která byla z velké míry stále založena na logice MAD z období studené války, tedy vzájemně zaručeného zničení. Tento přístup považovali za přežitý a domnívali se, že je nutné začít budovat vzájemný vztah na jiných principech. Bylo však velkou otázkou, zda by v případě takovéto změny u Ruska převážilo akceptování geopolitické reality se schopností kooperovat ve jménu společných zájmů, nebo naopak jeho partikulární zájmy a nostalgie nad ztraceným supervelmocenským statutem.⁴⁶

2.3 Role NATO

Účast na válečném konfliktu v Kosovu v roce 1999, byla z pohledu NATO velice nepovedená a multilaterální transatlantické vazby utrpěly první vážnější šrám. USA si uvědomily, že vedení války pod velením multilaterální komise bylo nefunkční.⁴⁷ Během prvních let George W. Bushe ve funkci prezidenta USA sílily v Evropě hlasy volající po vybudování na NATO nezávislých evropských ozbrojených sil, které by byly zformovány pod záštitou EU. Tento záměr se příliš nezamlouval USA. Bush dal na počátku svého prezidentského působení jasně najevo, že NATO bylo z pohledu USA základním stavebním prvkem evropské bezpečnosti. Bush zdůrazňoval, že vybudování dalších vojenských sil pod záštitou EU nesmělo oslabit pozice NATO nebo zpochybnit postavení USA v evropském bezpečnostním systému. Státní tajemník Colin Powell označil NATO jako kostru evropských bezpečnostních opatření. V kontextu těchto událostí se zdálo, že USA si chtějí především uchovat možnost prostřednictvím NATO ovlivňovat evropskou bezpečnostní politiku. Pohled Bushovy administrativy na Evropu by se dal

⁴⁵ Suchý, „Americká protiraketová obrana a ruský pocit nejistoty“, 37.

⁴⁶ Ibid., 39.

⁴⁷ Michael Mandelbaum, „From the Archives: The Failure of Intervention“, *Foreign Affairs*, (září/říjen 1999), <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/1999-09-01/archives-failure-intervention>, (staženo 29. února 2015).

charakterizovat slovy „ano, ale.“ USA souhlasily s posílením evropské bezpečnostní politiky, ale pouze za předpokladu, že tak bude učiněno pod dohledem USA prostřednictvím NATO.⁴⁸

Důležitým mezníkem ve vztahu USA k NATO byly teroristické útoky z 11. září. Když se Aliance NATO bezprostředně po útocích poprvé ve své historii odvolala na Článek V, který definoval teroristický útok z 11. září jako útok na všechny členy NATO, ministr obrany USA Donald Rumsfeld prohlásil prostřednictvím svého zástupce Paula Wolfowitz, že tento krok není nutný, protože: „tato mise bude definovat i koalici.“ Samotný prezident Bush se snažil používat ve své rétorice obraty typu „jsme v tom společně“ a vytvořit „společný velmocenský bezpečnostní rámec.“ Tento záměr se příliš nepovedl, jelikož během působení George W. Bushe na postu prezidenta USA, především pak v prvním volebním období, se zdálo, že jeho administrativa usiluje pouze o jednostranné prosazení svých zájmů.⁴⁹

Po teroristických útocích z 11. září bylo ještě více patrné, že USA byly odhodlány postupovat v některých bezpečnostních otázkách bez ohledu na institucionální rámec NATO. Již od pádu Berlínské zdi probíhala diskuze o budoucí roli NATO, přičemž mnoho odborníků se domnívalo, že Evropa sama by měla být více zodpovědná za svoji bezpečnost, protože USA nemohou být jejím permanentním garantem. Odlišný pohled USA a Evropy na fungování NATO se výrazněji projevil právě během administrativy George W. Bushe. Mnoho odborníků si začalo klást hlasitěji otázku o budoucí podobě NATO.⁵⁰

Ve chvíli, kdy USA prezentovaly svůj návrh na výstavbu protiraketového systému proti balistickým střelám dlouhého doletu ve střední Evropě, začala diskuze,

⁴⁸ Charles-Philippe David a Frédéric Ramel, „The Bush Administration’s Image of Europe: from ambivalence to rigidity”, *International Journal of Peace Studies* 8 (2003), http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol8_1/David%20and%20Ramel.htm (staženo 4. dubna 2015).

⁴⁹ Hirsh, „Bush and the World”.

⁵⁰ Stanley R. Sloan, „How and Why did NATO Survive Bush Doctrine?”, *NATO Defense College Research Division*, (Řím, říjen 2008): 3, <http://www.atlanticcommunity.org/How%20and%20Why%20Did%20NATO%20Survive%20Bush%20Doctrine.pdf>, (staženo 23. února 2015).

jakou roli by v tomto americkém plánu měla sehrát aliance NATO.⁵¹ Mnoho členských zemí neodsuzovalo celkový záměr USA na vybudování důmyslnější ochrany proti hrozbě raketového útoku, avšak odsuzovaly postup Washingtonu, který se rozhodl o její výstavbě jednat primárně na bilaterální úrovni s Českou republikou a Polskem. Z jednání těchto států s USA tak mohly vyplynout strategické důsledky pro NATO jako celek. USA se rozhodly nevyjednávat primárně o výstavbě protiraketového systému prostřednictvím NATO, na jehož půdě mohlo být dosaženo kolektivního rozhodnutí. Tehdejší generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer se však domníval, že česko-americká jednání o radaru měla pozitivní vliv na diskuzi o protiraketové obraně a považoval tuto problematiku za výhradně dvoustrannou záležitost zemí, ve kterých měl být americký systém rozmístěn.⁵² USA se stavěly pozitivně k možnosti využívání protiraketové základny v rámci struktury NATO, zároveň však neprezentovaly žádné konkrétní plány této možné spolupráce.⁵³ Někteří evropští politici se obávali, že americké rozhodnutí chránit svoji zemi pomocí vlastního protiraketového systému na evropském území by mohlo vést k narušení spolupráce v rámci NATO a mohlo by způsobit oslabení aliance.⁵⁴ Již v roce 2002 na summitu v Praze bylo ze strany NATO iniciováno vytvoření studie o proveditelnosti protiraketové obrany NATO. Studie byla dokončena v roce 2005 a označila protiraketovou obranu NATO za proveditelnou. Tento dokument nesl název „NATO Missile Defence Study” a její výsledek byl schválen na summitu v Rize v roce 2006. Překvapením však bylo, že závěrečná deklarace z Rigy nehovořila o roli protiraketového systému USA.⁵⁵ Dalším krokem ve vztahu k protiraketovému systému, bylo uspořádání mimořádného setkání zástupců NATO v Bruselu 19. 4. 2007. Jednalo se především o propojení amerického a aliančního systému. Americký systém se neměl stát součástí systému NATO, ale měl ho doplňovat v oblastech, které nebyly v americkém systému zahrnuty.⁵⁶

⁵¹ Michael E. O'Hanlon, „NATO Needs Accord on Missile Defense”, *Brookings Institution*, (29. února 2000), <http://www.brookings.edu/research/opinions/2000/02/29defense-ohanlon>, (staženo 25. ledna 2015).

⁵² Bowen, „Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship”, 493.

⁵³ Hildreth, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe”, 14.

⁵⁴ Newhouse, „The Missile Defense Debate”.

⁵⁵ Riga Summit Declaration, „The meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006”, č. 25 (listopad 2006), <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (staženo 4. března 2015).

⁵⁶ „Press conference by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer after reinforced meetings of the North Atlantic Council and the NATO-Russia Council discussing missile defence”, (19. 4. 2007), <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070419a.html>, (staženo 27. února 2015).

Bushova administrativa doufala pod rostoucím tlakem ze strany evropských států, že získá souhlas NATO k výstavbě plánované protiraketové obrany na summitu v Bukurešti, který se konal 2. až 4. dubna 2008. V závěrečném prohlášení z tohoto summitu je uvedeno, že NATO bere na vědomí vzrůstající hrozbu balistických střel. Tento fakt potvrzuje, že protiraketová obrana je součástí „širší odpovědi“ na tuto hrozbu a navrhovaný americký systém by byl významným příspěvkem pro ochranu spojenců. Spojenci se snažili najít cestu, jak propojit americký návrh na výstavbu protiraketové základny s možným budoucím projektem NATO na společnou protiraketovou obranu. V prohlášení vyjadřuje NATO také podporu probíhajícím snahám o posílení spolupráce ve věci společného protiraketového systému mezi NATO a Ruskem. Dále je v prohlášení uvedena zmínka o ochotě hledat možnost budoucího propojení protiraketového systému mezi USA, NATO a Ruskem.⁵⁷ Bushova administrativa považovala vágní závěrečné prohlášení ze summitu v Bukurešti jako schválení svého projektu. Tehdejší státní tajemnice USA Condoleezza Riceová ho dokonce označila za průlomový dokument a poradce pro národní bezpečnost Stephen Hadley při otázce, zda jsou balistické střely tzv. „darebných států“ opravdovou hrozbou, odpověděl: „Domnívám se, že diskuze na toto téma skončila.“⁵⁸

Bushova administrativa zdůrazňovala hlavní roli NATO pro řešení evropských bezpečnostních otázek, a to především ve chvíli, kdy evropské země uvažovaly o vybudování společných vojenských sil, které by byly na NATO nezávislé. USA však nepřistupovaly k NATO se stejnou vážností ve chvíli, kdy chtěly docílit výstavby evropské protiraketové základny, a raději jednaly na bilaterální úrovni s Českou republikou a Polskem. Nestavěly se sice odmítavě k možnosti využívání systému i v rámci aliance, ale nepředložily v počátku vyjednávání žádný konkrétní návrh této spolupráce, tudíž jejich postoj vyzníval spíše jako diplomatický krok. NATO nebylo schopné zaujmout k americkému návrhu jednoznačný postoj a vydávalo k této problematice neurčitá prohlášení. Tento fakt je do jisté míry spojen

⁵⁷ Bucharest NATO Summit Declaration, 3. března 2008, (<http://www.nato.int/docu/pr/2008/p08-049e.html>), (staženo 25. března 2015).

⁵⁸ Christi Parson, Paul Richter a Sergei L. Loiko, „NATO Backs U. S. Missile Shield“, *Los Angeles Times*, (4. dubna 2008), <http://articles.latimes.com/2010/nov/19/world/la-fg-nato-summit-20101120>, (staženo 18. ledna 2015).

se silnou pozicí USA v NATO. Ve druhém prezidentském období se Bushova administrativa aktivnějším vyjednáváním snažila získat souhlas NATO s výstavbou protiraketového systému v ČR a Polsku, směrodatná pro jeho realizaci však byla i nadále bilaterální jednání s oběma zeměmi.

2.4 Role EU

Rozpad sovětského bloku významným způsobem přispěl ke změně a novému formování vztahu mezi USA a EU v otázkách bezpečnostní politiky. Na poli nového světového uspořádání bylo zapotřebí vedle tradiční vojenské síly i komplexnějšího přístupu. Po teroristických útocích z 11. září 2001 cítili američtí političtí představitelé nutnost posílit vzájemnou spolupráci mezi USA a EU tak, aby společně účinně čelily novým druhům světových hrozeb. Rozvoj vzájemné spolupráce byl velkou výzvou pro americkou zahraniční politiku, jelikož při jednání se zeměmi EU stála před množstvím otázek a rozhodování, na jaké úrovni s jednotlivými zeměmi jednat.⁵⁹ Bezpečnostní politika byla tradičně jedním z hlavních témat vzájemné spolupráce mezi USA a evropskými zeměmi. Bylo tomu tak i navzdory tomu, že většina otázek týkajících se bezpečnostní politiky měla být řešena pod záštitou NATO. Po konci studené války se musela americká zahraniční politika vypořádat se vzrůstající vzájemnou závislostí mezi USA a EU na jedné straně a na druhé straně tlakem vycházejícím z potřeby jednat jednostranně podle amerických preferencí. Oproti svému předchůdci na postu prezidenta Billu Clintonovi nepovažoval George W. Bush za nutné do takové míry projednávat na úrovni EU některá témata zahraniční politiky.⁶⁰

Hlavní vliv na formování vztahů mezi USA a EU měly teroristické útoky z 11. září. Američtí političtí představitelé v čele s viceprezidentem Cheneyim a ministrem obrany Rumsfeldem se příliš nesnažili hledat společný postup s organizací, jež při rozhodování tolik závisela na vnitřním konsensu a byla s velkými obtížemi schopná mobilizovat vojenskou sílu. Ministerstvo zahraničí a státní tajemník Bushovy administrativy Colin Powell chtěli jednat více v souladu s názory civilního obyvatelstva a hledat spíše multilaterální řešení, ale jejich hlasy na americké politické scéně nebyly dostatečně silné. Jeden ze členů Bushovy administrativy se dokonce

⁵⁹ Cox; Stokes, „US Foreign Policy”, 250.

⁶⁰ Cox; Stokes, „US Foreign Policy”, 251-251.

vyslovil v tom smyslu, že Bushova ideologie unilateralismu je přímým pohrdáním evropskou konsensuální komunitou s velmi malým smyslem pro pochopení dlouhé a strašlivé historie, jež přivedla Evropu k tomuto postoji.⁶¹

Zřetelně se tedy projevila role USA jako vojenského hegemonu a role EU, jež se soustředila především na obchod a problémy spojené s civilním obyvatelstvem. K určité změně došlo během Bushova druhého prezidentského období. V letech 2005 a 2006 se zdálo, že USA již netrvaly tak výrazně na svých pozicích a v transatlantické spolupráci začala být patrná větší ochota ze strany USA ke společné shodě. Nadále však přetrvávaly pochyby o tom, jestli může politické partnerství mezi USA a EU fungovat na principu vzájemného respektu a společného vědomí o odlišnosti priorit obou stran.⁶²

Evropské státy nebyly z mnoha důvodů přesvědčeny o nutnosti realizace výstavby americké protiraketové základny. Navíc se nechtěly ocitnout v negativním postavení vůči Rusku, což by se stalo v případě souhlasu s americkým projektem. Ze strany USA byla patrná neochota jednat s EU jako s celkem. Výrazně se tak projevíly evropské preference k multilaterálnímu řešení, což je jednou z hlavních podstat samotné EU a amerického unilateralismu. Z pohledu USA však bylo velmi složité jednat s EU, která působila nejednotně, a zdálo se, že není schopná k celé záležitosti zaujmout jednotný společný postoj.

2.5 Role Evropských států

Postoje jednotlivých evropských zemí nebyly jednotné. Francie a Německo se svými evropskými partnery na jedné straně zaujímaly převážně negativní postoj vůči americkému protiraketovému systému a aktivně se účastnily kritických debat na toto téma. Velká Británie komentovala americký záměr spíše zdrženlivými a nezávaznými výroky. V podstatě všechny evropské státy se však shodovaly společně na tom, že jednostranné odstoupení USA od smlouvy ABM v kombinaci s výstavbou protiraketové základny by mohlo být příčinou pro zahájení nového zbrojení. O to nestál žádný z evropských států. Postup Bushovy administrativy mohl

⁶¹ Hirsh, „Bush and the World”.

⁶² Cox; Stokes, „US Foreign Policy”, 246-247.

způsobit trhliny v transatlantické spolupráci, ale také v jednotě evropských zemí při pohledu na budoucí vývoj evropské bezpečnostní politiky.⁶³

Někteří kritici vnímali plán americké vlády na výstavbu protiraketové základny v Evropě jako důkaz bezohledného chování Bushovy administrativy. Evropští politici představitelé podotýkali, že Bushova administrativa dostatečně neprojednala plány na výstavbu raketové základny se svými evropskými spojenci. Bývalý francouzský prezident Jacques Chirac varoval před „novým rozdělením Evropy“ a analýza švédské nadace národního výzkumného centra označila protiraketový systém za americkou snahu získat možnost prvního úderu proti svému potencionálnímu nepříteli.⁶⁴

Evropští politici nebyli přesvědčeni ani o hlavních amerických důvodech pro výstavbu radarové základny, tedy hrozbě od zemí jako Irán, Irák, Libye či Severní Korea. Domnívali se, že tyto státy nemají zájem zaútočit na evropský kontinent raketami dlouhého doletu, protože by se tím vystavovaly hrozbě skoro jisté, devastující, odvetné vojenské akce ze strany USA a Evropy. Tento fakt byl navíc umocněn evropským sklonem k diplomatickému dialogu a snaze najít spíše kooperativní vztah s těmito zeměmi.⁶⁵

Dále evropští politici nevěřili spolehlivosti a účinnosti protiraketového systému. V roce 2000 se uskutečnily dva hlavní testy amerického systému, přičemž oba dva nebyly úspěšné. Někteří odborníci navíc poukazovali na to, že protivníci budou schopni vyvinout účinná protiopatření, tudíž v případě reálného konfliktu bude efektivita systému velmi omezena. Z pohledu praktického využití si protiraketový systém také nezískal příliš evropské důvěry.⁶⁶

Dalším problémem byla vysoká finanční nákladnost plánovaného projektu, která rozpoutala diskuzi o finančních zdrojích pro jeho realizaci a o možnostech jejich lepšího využití. Tato diskuze souvisela s definicí finanční náročnosti celého projektu

⁶³ Bowen, „Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship”, 503.

⁶⁴ Ralfé Beste et al., eds, „Where Does Germany Stand?“, *Spiegel Online*, (26. března 2007), <http://www.spiegel.de/international/world/america-s-controversial-missile-shield-where-does-germany-stand-a-473952-2.html>, (staženo 3. Února 2015).

⁶⁵ Bowen, „Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship”, 495.

⁶⁶ *Ibid.*, 499-500.

pro případ budoucího zapojení evropských států do amerického protiraketového systému. Evropská veřejnost se v tehdejší době stavěla velice negativně k jakémukoliv záměru na navýšení výdajů na obrannou politiku.⁶⁷

Evropské země také nechtěly být vnímány v Moskvě jako podporovatelé výstavby radaru, jelikož se obávaly ruských reakcí. Navrhovaly tedy vypracovat projekt společné obrany proti zbraním hromadného ničení, kterého by se účastnily USA i Rusko a který by byl v souladu s bezpečnostní politikou NATO. Ruský prezident Vladimír Putin navrhoval též společný postup Ruska s členskými zeměmi NATO. Washington tento návrh odmítl a vnímal ho jako snahu narušit spojení USA s evropskými zeměmi.⁶⁸ V únoru 2003 prohlásil francouzský ministr zahraničních věcí Dominique de Villepin: „Věříme v potřebu multipolárního světa a domníváme se, že žádná světová velmoc nemůže sama kontrolovat světový řád.“⁶⁹ Ruský prezident Vladimir Putin souhlasil s tímto výrokem a dodal: „My zde v Rusku věříme, stejně tak jako věří francouzský prezident Jacques Chirac, že budoucnost mezinárodní bezpečnosti musí být založena na multipolárním světě. To je nejdůležitější věc, která nás spojuje. Jsem si naprosto jistý, že svět bude předvídatelný a stabilní, pouze pokud bude multipolární.“⁷⁰

2.6 Bilaterální jednání s ČR a Polskem

Nejčastějšími argumenty českých a polských příznivců výstavby radarové základny bylo zlepšení bilaterálních vztahů s USA a zvýšení národní prestiže v oblasti evropské bezpečnostní politiky. Navzdory tomu, že americká vláda jasně definovala výstavbu protiraketové základny v Evropě jako bezpečnostního opatření proti hrozbě ze strany Iránu a Severní Koreje, bylo zřejmé, že Česká republika a Polsko ji vnímaly též jako bezpečnostní záruku vůči Rusku.⁷¹ Odpůrci radaru nepovažovali tyto důvody za adekvátní pro souhlas s instalací protiraketového systému na území ČR nebo Polska a upozorňovali na to, že obě země jsou od roku 1999 členy NATO,

⁶⁷ Bowen, „Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship”, 500.

⁶⁸ Newhouse, „The Missile Defense Debate”.

⁶⁹ Ignacio Ramonet, „De la guerre perpétuelle“, *Le Monde diplomatique*, (března 2003), <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/RAMONET/9870>, (17. března 2015).

⁷⁰ Robert A. Pape, „Soft Balancing against the United States”, *International Security* 30, č. 1 (2005): 7-45, <http://www.jstor.org/stable/4137457>, (staženo 12. února 2015).

⁷¹ Polish PM: Hosting U. S. Shield May Counter Russia, *Reuters*, (18. října 2007), <http://www.oneindia.com/2007/10/18/polish-pm-hosting-us-shield-may-counter-russia-1192715278.html>, (staženo 7. března 2015).

kteřá je garantem jejich bezpečnosti. Jednou z podmínek České republiky pro výstavbu radaru bylo, že radarová základna bude podléhat české legislativě. Tento fakt však neodstranil pochybnosti, do jaké míry bude moci Česká republika ovlivnit použití radaru v případě reálného ohrožení. Pokud by některý z nepřátelských režimů opravdu vypálil raketu směrem k Evropě, bylo by zapotřebí reagovat během velmi krátké doby. V takovém případě by nebylo možné stihnout přistoupit ke konzultaci na vládní úrovni, která by zaručovala reakci v souladu s přesvědčením vlád obou zemí či NATO.⁷²

USA byly ochotné při jednáních o výstavbě protiraketové základny s Polskem a Českou republikou nabídnout oběma státům určité materiální výhody, aby dosáhly příznivého rozhodnutí ve svůj prospěch. V únoru 2007, když mnoho evropských států stále volalo po větším projednání celé záležitosti, označil prezident Bush nutnost realizace výstavby základny za „urgentní“. Bylo zřejmé, že USA chtěly vést především bilaterální jednání a co nejdříve dosáhnout svých zájmů. Česká republika se snažila o multilateralizaci celého systému a jeho začlenění do struktur NATO. Tento krok byl projevem podpory transatlantické vazby. Na druhou stranu vysocí představitelé NATO i EU se domnívali, že o výstavbě protiraketové základny má právo rozhodovat každá země sama. To vyplývá i z prohlášení tehdejšího vysokého představitele EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javiera Solany: „My Evropané nemáme zájem vybudovat zařízení takového typu,“ prohlásil Solana. „Rozhodnout se musí každá země,“ dodal.⁷³ Role NATO či EU byla spíše druhořadá. Některé evropské státy se obávaly, že bilaterální jednání USA s ČR a Polskem, mohou mít důsledky na celou evropskou bezpečnostní a obrannou politiku. USA umně využily této situace a uvítaly možnost bilaterálního jednání, které mohlo vést k rychlejšímu a jednoduššímu prosazení jejich zájmu. Civilní obyvatelstvo obou států zastávalo silně negativní postoj vůči protiraketové základně a vnímalo americký plán jako bezohledné šíření moci.

⁷² Hildreth; Ek, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe“, 12-13.

⁷³ Podle Solany je rozhodnutí o základně na každé zemi“, *ČTK*, (1. 3. 2007), <http://ihned.cz/c1-20557920-podle-solany-je-rozhodnuti-o-zakladne-usa-na-kazde-zemi>, (staženo 3. dubna 2015).

2.6.1 Jednání s ČR

V roce 2002 zahájila Bushova administrativa informační rozhovory s Českou republikou a Polskem o možnostech umístění protiraketového systému na jejich území. Konkrétnější rozhovory o problematice umístění protiraketového systému byly navázány v létě roku 2006 a v lednu 2007 americká vláda oficiálně požádala ČR o zahájení formálního vyjednávání.⁷⁴ V únoru 2007 přijel na státní návštěvu ČR ministr obrany Spojených států amerických Robert Gates. Cíl jeho návštěvy byl prodiskutovat různá témata vzájemné spolupráce, tudíž i otázku výstavby radarové základny. Robert Gates během své návštěvy ČR navrhl Rusku kvůli transparentnosti celého projektu možnost umístění svých pracovníků. Také naznačil možnost posunout spuštění samotného raketového systému na dobu, kdy bude k dispozici definitivní důkaz o hrozbě ze strany Iránu, jako jsou například zkoušky iránského raketového systému. Ve stejný den přednesl prezident Bush svoji řeč, ve které označil nutnost realizace protiraketové obrany za „urgentní“.⁷⁵

Karel Schwarzenberg, ministr zahraničních věcí ČR prohlásil 5. prosince 2007, že informace od amerických zpravodajských služeb o ukončení iránského nukleárního programu v roce 2003 neovlivní vzhledem k přetrvávající hrozbě rozhodnutí ČR o umístění raketové základny.⁷⁶ 3. dubna 2008 ohlásil během summitu NATO v Bukurešti, že se Praha a Washington dohodly na společných podmínkách výstavby radarové základny v ČR. Vzájemná dohoda byla stvrzena podpisem obou stran 8. června 2008 během návštěvy Condoleezy Riceové, americké ministryně zahraničních věcí. Součástí dohody bylo dodání protiraketového systému amerického námořnictva pro českou armádu. Pro zahájení výstavby protiraketové základny zbývalo, aby byla dohoda ratifikována Parlamentem České republiky.⁷⁷

⁷⁴ Hildreth; Ek, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe“, 6.

⁷⁵ Michael Abramowitz a Walter Pincus, „Administration Diverges On Missile Defense“, *Washington Post*, (24. října 2007), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/10/23/AR2007102300706.html>, (staženo 5. dubna 2015).

⁷⁶ „Czech Say Report on Iran Nuclear Program Not To Influence Missile Defense Talks“, *Associated Press*, (5. prosince 2007), <http://www.jpost.com/Iranian-Threat/News/Czechs-say-US-report-on-Iran-not-to-influence-missile-defense-talks>, (staženo 19. února 2015).

⁷⁷ Walter Pincus, „U. S. To Give Czechs Ballistic Missile Defense“, *Washington Post*, (16. června 2008), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/07/15/AR2008071502663.html>, (staženo 15. března 2015).

Výzkumy veřejného mínění v roce 2008 stále ukazovaly vysoký počet obyvatel (60%-70%), jež nesouhlasili s výstavbou americké protiraketové základny na území ČR. Česká strana se domnívala, že nepřízeň veřejnosti vůči instalaci amerického radaru na území ČR byla způsobena nedostatkem informací o tomto zařízení, které měla americká vláda poskytnout.⁷⁸

Na Václavském náměstí v Praze se v podvečer 29. ledna 2007 sešlo několik tisíc lidí, aby demonstrovalo proti umístění americké protiraketové základny na území ČR. Tato demonstrace byla svolána občanskou iniciativou „Ne základnám“. Demonstranti chtěli především veřejně projevit svůj nesouhlas s tajnými jednáními vlády o základně, která většina politiků bagatelizovala a označovala pouze za informační kontakty. Dále byli demonstranti přesvědčeni, že americká protiraketová obrana je jednostranným projektem, který je nevýhodný pro ČR i Evropskou unii. Vyhraňovali se též celkově proti politice tehdejšího prezidenta USA George W. Bushe.⁷⁹

2.6.2 Jednání s Polskem

Někteří odborníci na téma bezpečnostní politiky uváděli, že americký protiraketový systém byl v počátcích diskuze na polské politické scéně přijímán víceméně pozitivně. Důležitou otázkou pro mnoho Poláků bylo, co mohou USA nabídnout Polsku na oplátku. Někteří polští političtí představitelé se domnívali, že za risk plynoucí z instalace amerického systému na své půdě kvůli možnému zacílení systému raketovými střelami tzv. „darebných států“ by mělo Polsko výměnou od USA obdržet dodatečné bezpečnostní garance.⁸⁰ Poláci za umožnění realizace amerického projektu na svém území požadovali pomoc USA při modernizaci polské armády. Poláci se na jedné straně obávali reakce Ruska a na druhé straně vnímali

⁷⁸ Odpůrci radaru cestou k sídlu vlády zablokovali centrum Prahy, *iDNES*, (17. listopadu 2008), http://zpravy.idnes.cz/odpurci-radaru-cestou-k-sidlu-vlady-zablokovali-centrum-prahy-pbh-domaci.aspx?c=A081117_180857_domaci_kot, (staženo 27. února 2015).

⁷⁹ Jiří Maštálka, Jan Neoral a Petros Cironis, *BOJ O KÓTU 718 Kronika protestu občanů ČR proti výstavbě amerického radaru v Brdech 2007–2009*, (Trokavec: Obec Trokavec 2012).

⁸⁰ Judy Dempsey, „Poland Signals Doubts About Planned U.S. Missile-Defense Bases on Its Territory“, *New Yor Times*, (7. ledna 2008), <http://www.nytimes.com/2008/01/07/world/europe/07shield.html>, (staženo 24. Únor 2015).

americký protiraketový systém jako možnost posílení vzájemných bilaterálních vztahů s USA. Veřejné výzkumy ukazovaly, že polská veřejnost nesouhlasí s realizací amerického protiraketového systému. Nejčastěji se Poláci obávali, že uskutečnění projektu povede k omezení polské suverenity, pošramocení vzájemných vztahů s Ruskem a zhoršení národní bezpečnosti.⁸¹

2.7 Role velmocí: Rusko a Čína

Rusko a Čína velmi jasně vyjádřily svoje obavy z amerického záměru vybudovat v Evropě systém protiraketové obrany. Domnívaly se, že realizace tohoto projektu by byla přímou hrozbou pro strategickou rovnováhu jaderných zbraní. USA neustále opakovaly, že protiraketový systém není namířen ani proti Rusku, ani proti Číně. Jeden z čínských poslanců na toto tvrzení reagoval slovy: „Na tom nezáleží. Důsledky pro nás budou přesto strašlivé.“ Rusko bylo rovněž přesvědčeno, že americký systém je namířen primárně proti jemu samotnému a Číně.⁸² Rusko a Čína podepsaly 16. července 2001 společnou smlouvu (Sino-Russian Treaty of Friendship), která si kromě mnoha dalších oblastí vzájemné spolupráce kladla za cíl prohloubit vojenskou kooperaci. Mnozí odborníci vnímali rusko-čínské sblížování jako společnou odpověď těchto zemí na odstoupení USA od smlouvy ABM.⁸³

Proč americký návrh na výstavbu protiraketového systému vytvořil pocit nebezpečí mezi hlavními světovými mocnostmi? Navzdory konci studené války i nadále USA, Velká Británie, Francie, Rusko a Čína věřily, že jejich bezpečnost úzce souvisí s vlastnictvím nukleárních zbraní, které v případě útoku na jejich zemi mohou použít k účinné odpovědi. Americký záměr vybudovat protiraketový systém vytvořil bezpečnostní dilema mezi USA a ostatními světovými velmocemi, především pak Ruskem a Čínou. Tyto země se obávaly, že pokud by byly USA schopné vytvořit účinný systém proti raketám tzv. „darebných států,“ dalším krokem bude využití systému pro získání nukleární převahy. Ostatní světové supervelmoci vnímaly

⁸¹ Hildreth; Ek, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe”, 6-7.

⁸² Pape, „Soft Balancing against the United States”, 33.

⁸³ Wade L. Huntley, „Missile Defense: More may be better – for China”, *The Nonproliferation Review* 9, č.2 (1. června 2002): 68-80, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/92hunt.pdf>, (staženo 26. března 2015).

americký protiraketový systém jako možný začátek cesty USA k získání významného náskoku a nukleární převahy.⁸⁴

Jaderné zbraně jsou v Rusku vnímány jako jedna z nejdůležitějších složek armády a tradičně jim je přisuzován velký význam. Jsou také v podstatě jediným prostředkem, kterým mohou ohrozit USA, což Rusku pomáhá uchovat si určitý vliv na mezinárodní vztahy. Americký protiraketový systém by mohl snížit schopnost Ruska provést efektivní odvetný úder a USA by tak získaly významnou strategickou výhodu. Vzhledem k velkému počtu jaderných hlavic, kterými Rusko disponovalo, nebyl rodící se americký plán pro ně okamžitou hrozbou, ale jeho případná realizace a další rozšíření by už mohlo být.

Čína se obávala amerického protiraketového systému z téměř stejných důvodů jako Rusko, rozdíl byl však ve velikosti jaderného arzenálu obou zemí. Čína disponuje oproti Rusku velmi skromným počtem nukleárních zbraní, tudíž i velmi omezený protiraketový systém mohl zapříčinit neutralizaci jejích schopností podniknout účinný útok. Čína od počátku zaujímal negativní postoj vůči americkému plánu na výstavbu protiraketové základny, tudíž se snažila zabránit již odstoupení USA od smlouvy ABM. Více než evropských či amerických protiraketových základen se však Čína obávala protiraketového systému TMD, jenž byl projektem USA ve východní Asii a na němž spolupracovaly s Tchaj-wanem a Japonskem.⁸⁵

USA trvaly i přes protesty Ruska a Číny na odstoupení od smlouvy ABM a výstavbě protiraketového systému ve střední Evropě. Ruská nejistota a obavy z výstavby amerického protiraketového systému do jisté míry reflektovaly reálnou situaci, ale na druhou stranu jejich původ nesouvisel pouze s otázkou rovnováhy strategických zbraní. Je důležité zmínit, že mezi hlavní rysy ruské strategické kultury patří nepřetržité úsilí o posílení mezinárodní prestiže a získání super velmocenského statutu.⁸⁶ Americký protiraketový systém byl více politické nežli vojenské téma. Nelze navíc říci, že by USA zcela ignorovaly námitky a mocenské postavení Ruska

⁸⁴ Pape, „Soft Balancing against the United States”, 34.

⁸⁵ Charles L. Glaser a Steve Fetter, „National Missile Defense and the Future of U.S. Nuclear Weapons Policy”, *International Security* 26, č. 1 (2001), <http://www.jstor.org/stable/3092078>, (staženo 3. února 2015).

⁸⁶ Huntley, „Missile Defense: More may be better – for China”, 76-77.

a Číny. USA se snažily přesvědčit obě země, že protiraketový systém není namířen proti nim a dokonce nabídly Rusku možnost provádět pravidelné inspekce protiraketového systému.⁸⁷

⁸⁷ Karel Steigerwald, „Místo radaru Američani dají Rusy“, *iDNES*, (25. ledna 2007), http://zpravy.idnes.cz/misto-radaru-nam-americiani-daji-rusy-d7s-/domaci.aspx?c=A071024_203454_nazory_mia, (staženo 3. února 2015).

Závěr

Závěrem bych shrnul poznatky, které jsem získal prostudováním všech uvedených materiálů.

Charakter Bushovy zahraničně-bezpečnostní politiky byl výrazně ovlivněn názory neokonzervativců. Jedním z jejich hlavních principů byla snaha o udržení dominantního postavení USA na mezinárodní scéně, z čehož v některých situacích vyplývala potřeba přistupovat k ostatním aktérům mezinárodních vztahů unilaterálně. V bakalářské práci se částečně potvrdila moje teze o unilaterálním přístupu administrativy George W. Bushe k mezinárodnímu vyjednávání o výstavbě protiraketové základny ve střední Evropě.

Výchozím bodem mé práce bylo jednostranné odstoupení USA od smlouvy ABM, jež byla dohodou mezi Američany a Sověty v roce 1972. Smlouva ABM byla jednou z nejdůležitějších dohod o kontrole jaderných zbraní a také zakazovala vývoj protiraketových systémů. Tento krok učinila Bushova administrativa i proto, aby mohla začít realizovat svůj plán na výstavbu amerického systému protiraketové obrany. USA sklidily na mezinárodní scéně kvůli tomuto odstoupení od smlouvy velkou kritiku a mnoho odborníků je obvinilo z ohrožování světového procesu odzbrojování.

Dále se moje tvrzení opírá o analýzu přístupu Bushovy administrativy k mezinárodním aktérům, se kterými americký plán na výstavbu protiraketové základny nejvíce souvisel, tedy především s evropskými státy a velmocemi Ruskem a Čínou. Ve své práci jsem zohlednil americký přístup k vyjednávání s evropskými státy, NATO i EU. Bushova administrativa přistupovala k jednání o protiraketovém systému na základě jasného cíle prosadit své vlastní zájmy, přičemž z počátku vyjednávání během prvního prezidentského období, reflektovala pouze okrajově evropský pohled na celou problematiku. Některé evropské země, jako například Francii či Německo, nedokázala přesvědčit o samotné podstatě výstavby protiraketové základny ve střední Evropě ani je zbavit obav ohledně efektivního fungování celého systému. Dávala přednost raději bilaterálním jednáním se státy, ve kterých měly být rozmístěny části amerického protiraketového systému, tedy

v České republice a Polsku, před organizacemi NATO a EU. Zdálo se, že USA, matka většiny mezinárodních světových organizací, se při snaze o prosazení svého zájmu snažily obejít roli NATO a už vůbec se jim nezamlouvalo jednat s evropskými státy prostřednictvím EU. Evropští politici se domnívali, že americký plán a především způsob, jakým ho chce prosadit, bude přispívat k názorovému rozdělení Evropy. USA navíc svým jednáním dostávaly evropské státy do nepříjemné pozice vůči Rusku, které spolu s Čínou vnímaly projekt americké protiraketové základny jako velmocenskou snahu USA namířenou proti jim samotným. Domnívaly se, že primárním zájmem USA je ještě vylepšit svoje dominantní postavení na mezinárodní scéně. Administrativa George W. Bushe si svým přístupem k ostatním aktérům mezinárodních vztahů, zejména v prvním prezidentském období a v porovnání s předchozí administrativou Billa Clintonam, získala oprávněně přívlastek unilaterální.

Na druhou stranu analýza Bushovy administrativy prokázala, že její přístup k ostatním aktérům mezinárodních vztahů měl v některých momentech taktéž multilaterální charakter. Většinou ve druhém prezidentském období.

Bushova administrativa pokračovala po odstoupení od smlouvy ABM v procesu odzbrojování formou bilaterálních smluv s Ruskem, navzdory svým pochybnostem nad tímto postupem, jež sdíleli i mnozí odborníci. USA vedlo s ČR a Polskem o americkém systému protiraketové obrany bilaterální jednání, zatímco NATO i EU zaujímaly k této problematice povětšinou nejednotný a neurčitý postoj. V roce 2007 se navíc tehdejší vysoký představitel EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku Javier Solana, vyjádřil ve smyslu, že rozhodnutí o účasti na americkém protiraketovém systému je záležitostí každého evropského státu. Prohlášení NATO ze summitu v Bukurešti z roku 2008 konstatuje, že protiraketová obrana je součástí „širší odpovědi“ na hrozbu útoku raketami středního a dlouhého doletu a navrhovaný americký systém by byl významným příspěvkem pro ochranu spojenců. Americký protiraketový systém byl více politické nežli vojenské téma. Nelze navíc říci, že by USA zcela ignorovaly námitky a mocenské postavení Ruska a Číny. USA se snažily přesvědčit obě země, že protiraketový systém není namířen proti nim. Důležité je poznamenat, že ruská strategická kultura souvisí s nepřetržitým úsilím o posílení mezinárodní prestiže.

Přístup Bushovy administrativy k ostatním aktérům mezinárodních vztahů je nutné vnímat v kontextu teroristických útoků z 11. září a naprosto unikátního dominantního postavení USA na mezinárodní scéně, které si v některých situacích vyžadovalo unilaterální chování. Povahu Bushovy administrativy není možné hodnotit na základě striktní dichotomie unilateralismu a multilateralismu, jelikož docházelo k jejich prolínání. Na postu prezidenta byl George W. Bush v roce 2009 vystřídán Barackem Obamou, který se rozhodl odložit plány na výstavbu protiraketové obrany ve střední Evropě.

Summary

Bush's foreign and security policy was greatly influenced by neo-conservatives. One of their their main aims was to maintain the dominant position of the US in international relations, which intention led to the unilateral approach to other parties in certain situations.

The premise of the paper was the unilateral withdrawal of the US from the ABM Treaty signed between the United States and the USSR in 1972. It was also one of the most important treaties on nuclear arms control and banned the development of missile defense systems. The Bush administration made this decision also in order to implement their plan to build the missile defense system.

The thesis further analyses the approach of the Bush administration to the parties in international relations, which were most concerned in the plan to build missile defense sites, i.e. the European countries, NATO, the EU and the great powers Russia and China. The Bush administration clearly approached the negotiations concerning the missile defense system with the intention to push through their own interests. Moreover, the early negotiations during Bush's first presidential terms did not reflect but a marginal European view on the whole situation.

Bilateral negotiations with the countries where the individual sites of the US missile defense system were to be located, including the Czech Republic and

Poland, were preferred to negotiating with NATO and the EU. Politicians across Europe were concerned that the US plan and especially the actions they took to carry it through, would further divide the European public opinion. In addition to that, the US put the European countries in a difficult position in relation to Russia. The Chinese and Russian governments perceived the US intention to build a missile defense system as an act of demonstrating its power to them.

However, the analysis of the Bush administration also showed that its approach to other participants of the international relations was of multilateral character in certain situations, especially during the second presidential term. Therefore the Bush administration cannot be strictly classified on the basis of unilateralism-multilateralism dichotomy as both approaches were involved.

Použitá literatura

Primární zdroje

Steven A. Hildreth a Carl Ek, „Long-Range Ballistic Missile Defense in Europe”, *CRS Report for Congress*, (3. června 2008), <https://www.fas.org/sgp/crs/weapons/RL34051.pdf>, (staženo 3. ledna 2015).

Lynn F. Rusten, U.S. Withdrawal from the Antiballistic Missile Treaty, Center for the Study of Weapons of Mass Destruction 2, (Washington, D.C.: National Defense University Press, 2010): 1-17, http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/casestudies/CSWMD_CaseStudy-2.pdf, (staženo 12. prosince).

Stanley R. Sloan, „How and Why did NATO Survive Bush Doctrine?”, *NATO Defense College Research Division*, (Řím, říjen 2008): 3, <http://www.atlanticcommunity.org/How%20and%20Why%20Did%20NATO%20Survive%20Bush%20Doctrine.pdf>, (staženo 23. února 2015).

Riga Summit Declaration, „The meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006”, č. 25 (listopad 2006), <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (staženo 4. března 2015).

„Press conference by NATO Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer after reinforced meetings of the North Atlantic Council and the NATO-Russia Council discussing missile defence”, (19. 4. 2007), <http://www.nato.int/docu/speech/2007/s070419a.html>, (staženo 27. února 2015).

Bucharest NATO Summit Declaration, 3. března 2008, (<http://www.nato.int/docu/pr/2008/p08-049e.html>), (staženo 25. března 2015).

Sekundární zdroje

Monografie

Halper Stefan a Jonathan Clarke, „*America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*”, Cambridge University Press, 2005.

Fraser Cameron, „*US Foreign Policy after the Cold War*”, New York: Routledge, 2003, 23-24.

Irving Kristol, „*Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*”, Chicago: Elephant Paperbacks, 1999.

Francis Fukuyama, „*America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*”, New Haven: Yale University Press, 2006.

Robert Kagan a William Kristol, „*Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy*”, San Francisco: Encounter Books, 2000.

Michael Cox a Doug Stokes, „*US Foreign Policy*”, Oxford University Press, 2008.

Laura Neack, „*The New Foreign Policy U.S. and Comparative Foreign Policy in the 21st Century*”, Rowman & Littlefield Publisher, Inc., 2003.

Jiří Maštálka, Jan Neoral a Petros Cironis, *BOJ O KÓTU 718 Kronika protestu občanů ČR proti výstavbě amerického radaru v Brdech 2007–2009*, (Trokavec: Obec Trokavec 2012).

Robert Kagan, „*Labyrint síly a ráj slabosti*”, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

Colin Campbell a Bert A. Rockman, „*The Clinton Legacy*”, New York: Chatham House Publishers, 1999.

Petra Kuchyňová, „Administrativa Billa Clintona” In Petr Suchý, *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*, Brno: Masarykova univerzita - Mezinárodní politologický ústav, 2001, 33-87.

Odborné články

Robert Kagan, „America’s Crisis of Legitimacy“, *Foreign Affairs* 83, č.2 (březen/duben 2004): 65-87. http://www.columbia.edu/itc/sipa/U6800/readings-sm/Kagan_America%27s%20Crisis.pdf, (staženo 10. března 2015).

Joshua Muravchik, „Lament of a Clinton Supporter”, *Commentary* 96, č.2 (1993): 15–22, <https://www.commentarymagazine.com/article/lament-of-a-clinton-supporter/>, (staženo 6. února 2015).

Philip H. Gordon, “The End of the Bush Revolution”, *Foreign Affairs*, (červenec/srpen 2006). <https://www.foreignaffairs.com/articles/2006-07-01/end-bush-revolution>, (staženo 20. března 2015).

Michael Hirsh, “Bush and the World”, *Foreign Affairs*, (září/říjen 2002). <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2002-09-01/bush-and-world>, (staženo 18. března 2015).

John Newhouse, „The Missile Defense Debate”, *Foreign Affairs*, (červenec/srpen 2001), <https://www.foreignaffairs.com/articles/space/2001-07-01/missile-defense-debate>, (staženo 13. března 2015).

Michael Mandelbaum, „From the Archives: The Failure of Intervention”, *Foreign Affairs*, (září/říjen 1999), <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/1999-09-01/archives-failure-intervention>, (staženo 29. února 2015).

Petr Suchý, „Americká protiraketová obrana a ruský pocit nejistoty”, *Obrana a strategie* 7, č.1 (Brno: Ústav strategických studií 2007): 36, <http://www.obranaastrategie.cz/cs/aktualni-cislo-1-2007/clanky/americka-protiraketova-obrana-a-rusky-pocit-nejistoty.html#.VUszD9Ptmko>, (staženo 3. února 2015).

Charles-Philippe David a Frédéric Ramel, „The Bush Administration’s Image of Europe: from ambivalence to rigidity”, *International Journal of Peace Studies* 8 (2003), http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol8_1/David%20and%20Ramel.htm, (staženo 4. dubna 2015).

Lukáš Hoder, „Architekti Bushovy doktríny - Vliv neokonzervativců na vytváření zahraničněpolitické strategie George W. Bushe“, *Mezinárodní vztahy* 2 (1990): 25-43, <https://mv.iir.cz/article/view/322>, (staženo 15. února 2015).

David J. Singer, The Level-of-Analysis Problem in International Relations, *World Politics* 14, č. 1 (říjen 1961), 77-92, http://sitemaker.umich.edu/jdsinger/files/the_level_of_analysis_problem_in_international_politics.pdf, (staženo 2. prosince 2014).

Elektornické zdroje

Frank C. Schuller a Thomas D. Grant, „Executive Diplomacy: Multilateralism, Unilateralism and Managing American Power”, *International Affairs* 79, č. 1 (2003): 37-51, <http://www.jstor.org/stable/3095540>, (staženo 4. listopadu 2014).

Michael Dune, „US Foreign Relations in the Twentieth Century: From World Power to Global Hegemony”, *International Affairs* 76, č. 1: (2000): 25-40, <http://www.jstor.org/stable/2626194>, (staženo 12. února 2015).

„Suit by Congressmen regarding Withdrawal from ABM Treaty”, *The American Journal of International Law* 97, č. 1 (2003): 205-207, <http://www.jstor.org/stable/3087131>, (staženo 6. února 2015).

Antonia Chayes, „How American Treaty Behavior Threatens National Security”, *International Security* 33, č. 1 (2008): 45-81, <http://www.jstor.org/stable/40207101>, (staženo 16. února 2015).

„Suit by Congressmen regarding Withdrawal from ABM Treaty”, *The American Journal of International Law* 97, č. 1 (2003): 205-207, <http://www.jstor.org/stable/3087131>, (staženo 6. února 2015).

Antonia Chayes, „How American Treaty Behavior Threatens National Security”, *International Security* 33, č. 1 (2008): 45-81, <http://www.jstor.org/stable/40207101>, (staženo 16. února 2015).

Charles A. Kupchan, „The Rise of Europe, America’s Changing Internationalism, and the End of U.S. Primacy”, *Political Science Quarterly* 118, č. 2 (2003): 205-231, <http://www.jstor.org/stable/30035739>, (staženo 23. ledna 2015).

Wyn Q. Bowen, „Missile Defence and the Transatlantic Security Relationship”, *Institute of International Affairs* 77, č. 3 (2001): 485-507, <http://www.jstor.org/stable/i355710>, (staženo 27. ledna 2015).

Richard Gowan, „Surrender Is Not an Option: Defending America at the United Nations and Abroad by John Bolton”, *International Journal* 63, č.2 (2008), <http://www.jstor.org/stable/40204380>, (staženo 13. 3. 2015).

Michael E. O’Hanlon, „NATO Needs Accord on Missile Defense”, *Brookings Institution*, (29. února 2000), <http://www.brookings.edu/research/opinions/2000/02/29defense-ohanlon>, (staženo 25. ledna 2015).

Robert A. Pape, „Soft Balancing against the United States”, *International Security* 30, č. 1 (2005): 7-45, <http://www.jstor.org/stable/4137457>, (staženo 12. února 2015).

Charles L. Glaser a Steve Fetter, “National Missile Defense and the Future of U.S. Nuclear Weapons Policy”, *International Security* 26, č. 1 (2001), <http://www.jstor.org/stable/3092078>, (staženo 3. února 2015).

Wade L. Huntley, „Missile Defense: More may be better – for China”, *The Nonproliferation Review* 9, č.2 (1. června 2002): 68-80, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/92hunt.pdf>, (staženo 26. března 2015).

L. Lindsay a Michaela E. O’Hanlona, „Defending America: A Plan for a limited National Missile Defens”, *Brookings Institution*, (únor 2001), <http://www.brookings.edu/research/papers/2001/02/defense-lindsay>, (staženo 26. ledna 2015).

Stephen L. Quackenbush a Cooper Drury, „National missile defense and (dis)satisfaction”, *Journal of Peace Rsearch* 48, č. 4 (2011): 469-480, <http://www.jstor.org/stable/23035208>, (staženo 5. března 2015).

Noviny či společenské časopisy

David E. Sanger a Steven Lee Myers, „Details in Military Notes Led to Shift on Iran”, U.S. Says, *New York Times*, (6. prosince 2007), http://www.nytimes.com/2007/12/06/world/middleeast/06intel.html?pagewanted=all&_r=0, (staženo 5. března 2015).

U. S.: Iran Still Poses Missile Threat, *Asssociated Press*, (6. prosince 2007) http://archives.lincolndailynews.com/2007/Dec/06/News/other120607_L.htm, (staženo 4. března).

Christi Parson, Paul Richter a Sergei L. Loiko, „NATO Backs U. S. Missile Shield“, *Los Angeles Times*, (4. dubna 2008), <http://articles.latimes.com/2010/nov/19/world/la-fg-nato-summit-20101120>, (staženo 18. ledna 2015).

Ralfé Beste et al., eds , „Where Does Germany Stand?“, *Spiegel Online*, (26. března 2007), <http://www.spiegel.de/international/world/america-s-controversial-missile-shield-where-does-germany-stand-a-473952-2.html>, (staženo 3. února 2015).

„DOKUMENT: Strategie národní bezpečnosti USA,“ *Britské listy*, (21. 2. 2003), <http://www.blisty.cz/art/12986.html>, (staženo 16. února 2015).

Polish PM: Hosting U. S. Shield May Counter Russia, *Reuters*, (18. října 2007), <http://www.oneindia.com/2007/10/18/polish-pm-hosting-us-shield-may-counter-russia-1192715278.html>, (staženo 7. března 2015).

„Podle Solany je rozhodnutí o základně na každé zemi“, *ČTK*, (1. 3. 2007), <http://ihned.cz/c1-20557920-podle-solany-je-rozhodnuti-o-zakladne-usa-na-kazde-zemi>, (staženo 3. dubna 2015).

Michael Abramowitz a Walter Pincus, „Administration Diverges On Missile Defense“, *Washington Post*, (24. října 2007), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/10/23/AR2007102300706.html>, (staženo 5. dubna 2015).

„Czech Say Report on Iran Nuclear Program Not To Influence Missile Defense Talks“, *Associated Press*, (5. prosince 2007), <http://www.jpost.com/Iranian-Threat/News/Czechs-say-US-report-on-Iran-not-to-influence-missile-defense-talks>, (staženo 19. února 2015).

Walter Pincus, „U. S. To Give Czechs Ballistic Missile Defense“, *Washington Post*, (16. června 2008), <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/07/15/AR2008071502663.html>, (staženo 15. března 2015)

Ignacio Ramonet, „De la guerre perpétuelle“, *Le Monde diplomatique*, (března 2003), <http://www.monde-diplomatique.fr/2003/03/RAMONET/9870>, (17. března 2015).

Odpůrci radaru cestou k sídlu vlády zablokovali centrum Prahy, *iDNES*, (17. listopadu 2008), http://zpravy.idnes.cz/odpurci-radaru-cestou-k-sidlu-vlady-zablokovali-centrum-prahy-pbh-/domaci.aspx?c=A081117_180857_domaci_kot, (staženo 27. února 2015).

Karel Steigerwald, „Místo radaru Američani dají Rusy“, *iDNES*, (25. ledna 2007), http://zpravy.idnes.cz/misto-radaru-nam-americiani-daji-rusy-d7s-/domaci.aspx?c=A071024_203454_nazory_mia, (staženo 3. února 2015).

Judy Dempsey, „Poland Signals Doubts About Planned U.S. Missile-Defense Bases on Its Territory“, *New York Times*, (7. ledna 2008), <http://www.nytimes.com/2008/01/07/world/europe/07shield.html>, (staženo 24. Únor 2015).

Diplomové práce

Peter Kolesár, „*Republikánská strana v Spojených štátoch amerických v 90. Rokoch*”,
Bakalárska práca, Brno: Fakulta sociálných štúdií Masarykovy univerzity, 2003.